

KONJUNKTURRAPPORT

5 maj 2015

NYTT LÄGE I SVENSK EKONOMI EFTER KRISEN

”Mjuka investeringar alltmer avgörande”

almeGa

Almega är de svenska tjänsteföretagarnas arbetsgivar- och intresseorganisation. Almega har drygt 10 000 medlemsföretag i sju förbund, som tillsammans representerar ett 60-tal branscher inom tjänstesektorn. Medlemsföretagen har sammanlagt cirka 540 000 anställda. Antalet medlemsföretag och anställda fortsätter att växa stadigt. Förbunden som arbetar med de frågor som rör respektive bransch bildar tillsammans Almega och ingår i Svenskt Näringsliv.

- Almega Samhallförbundet
- Almega Tjänsteförbunden
- Almega Tjänsteföretagen
- Bemanningsföretagen
- IT&Telekomföretagen inom Almega
- Medieföretagen
- Vårdföretagarna

Almegas konjunkturrapport sammanfattar konjunkturläget och utsikterna för de närmaste två åren i svensk ekonomi. Rapporten innehåller en prognos för Sveriges produktion (BNP) och arbetsmarknad med särskilt fokus på tjänstesektorns inverkan på ekonomin.

Rapporten ges ut två gånger per år, vår och höst, sedan oktober 2008.

För ytterligare upplysningar om Almegas konjunkturrapporter, kontakta:

Lena Hagman, chefekonom
tel. 08-762 69 61, lena.hagman@almega.se

Linnea Kvist, ekonomisk analytiker
tel. 08-762 66 21, linnea.kvist@almega.se

Li Jansson, arbetsmarknadsekonom
tel. 08-762 69 65, li.jansson@almega.se

Teresa Jonek, näringspolitisk expert
Tel. 08-762 6891, teresa.jonek@almega.se

Fredrik Voltaire, näringspolitisk expert
Tel. 08-762 6914, fredrik.voltaire@almega.se

Innehåll

1	Summering	4
2	Uppsvinget i omvärlden skjuts framåt	7
3	Nytt läge i svensk ekonomi	10
	3.1 Mjuka investeringar alltmer avgörande för tillväxten.....	12
	Fördjupning: Fler typer av immateriella investeringar	19
	3.2 Flaskhalsarna på arbetsmarknaden återvänder snabbt	24
	3.3 Ökad tillgång på kompetens skulle höja produktiviteten snabbare...	30
	3.4 Underliggande inflation på uppgång.....	34
	3.4.1 Tjänstepriserna på väg upp	36
	3.4.2 Inflationstakten under målet även närmaste året	37

Tabeller

Tabell 1 Almegas konjunkturprognos, maj 2015, nyckeltal

Sid. 4

Tabell 2 Internationella förutsättningar

Sid. 9

Tabell 3: Fasta investeringar, privat tjänstesektor

Sid. 15

Tabell 4: Fasta investeringar, varuproducenter

Sid. 16

Tabell 5: Fasta bruttoinvesteringar i Sverige efter typ av investeringar

Sid. 18

Tabell 6: Antal sysselsatta, samt förändring per år i tusental

Sid. 24

Tabell 7: Produktivitetstillväxten i svensk ekonomi, procentuell förändring

Sid. 30

1 Summering

Almega räknar med att tillväxten för Sveriges totala produktion, BNP, i år kommer att fortsätta bäras upp främst av den privata tjänstesektorns tillväxt liksom förra året. Även fortsatt starkt bostadsbyggande kommer att bidra, medan återhämtningen för exportindustrin går långsamt. En snabbare ökning av importen gör att nettoexporten¹, liksom förra året, bidrar negativt till Sveriges BNP-tillväxt. Den bedöms öka endast något starkare än förra året, med 2,4 procent. Trots att efterfrågan på svensk export väntas öka något mer nästa år, tar inte BNP-tillväxten mer fart, utan beräknas öka med 2,3 procent 2016, enligt Almegas prognos.

Tabell 1: Almegas konjunkturprognos, maj 2015, nyckeltal

	Nivå Mdr kr 2014	Procentuell förändring						
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Hushållens konsumtionsutgifter	1816,7	3,9	1,9	0,8	1,9	2,4	2,8	2,5
Offentliga konsumtionsutgifter	1028,7	1,3	0,8	1,1	0,7	1,9	1,8	1,2
Statliga	275,9	3,4	0,7	2,5	1,6	1,8	1,8	-0,1
Kommunala	752,9	0,6	0,9	0,6	0,4	1,9	1,8	1,7
Fasta bruttoinvesteringar	904,0	6,0	5,7	-0,2	-0,4	6,5	4,5	3,7
Lagerinvesteringar, (bidrag till BNP-tillväxten)	7,9	2,1	0,5	-1,1	0,1	0,2	0,1	0,0
Export	1744,6	11,9	6,1	1,0	-0,2	3,3	2,1	4,5
Export av varor	1228,4	15,8	6,8	0,3	-1,7	1,7	1,4	4,8
Export av tjänster	516,3	2,2	4,0	3,0	4,0	7,3	3,9	3,7
Import	1594,5	12,8	7,3	0,5	-0,7	6,5	3,7	5,0
Import av varor	1104,6	17,2	8,7	-0,8	-2,3	4,8	3,4	5,9
Import av tjänster	489,8	2,3	3,7	4,3	3,5	10,8	4,3	3,0
BNP	3907,5	6,0	2,7	-0,3	1,3	2,1	2,4	2,3
BNP kalenderkorrigerat		5,7	2,7	0,1	1,3	2,3	2,2	2,1
Nyckeltal och antaganden:								
Nettoexporten, bidrag till BNP-tillväxten		0,3	-0,2	0,2	0,2	-1,1	-0,5	-0,1
Sveriges exportmarknadstillväxt		12,4	6,5	1,6	2,2	3,3	2,7	5,1
Öppen arbetslöshet, (procent av arbetskraften)		8,6	7,8	8,0	8,0	7,9	7,8	7,6
Sysselsättning, (nationalräkenskaperna), förändring i procent		1,0	2,1	0,7	1,0	1,4	1,2	1,0
Produktionstillväxt i privat tjänstesektor, (förädlingsvärdet, fasta priser, kalenderkorrigerat)		3,8	4,9	2,2	3,2	3,0	3,0	2,8
Produktionstillväxt i gruv- och tillverkningsindustrin (förädlingsvärde, fasta priser, kalenderkorrigerat)		22,5	4,5	-6,5	-0,6	-1,2	1,2	3,1
KPI, årsgenomsnitt		1,2	3,0	0,9	0,0	-0,2	0,2	1,1
KPIF, årsgenomsnitt		2,0	1,4	1,0	0,9	0,5	1,0	1,6
Hushållens sparkvot inkl. sparande i avtalspensioner och PPM		10,9	12,6	15,2	15,6	16,0	15,6	15,5
Real disponibel inkomst, förändring		1,6	4,1	3,8	2,1	2,7	2,7	2,5
Reporäntan, december		1,25	1,75	1,00	0,75	0,00	-0,25	-0,25

Källa: SCB, Oxford Economics, Almega.

¹ Exportnettot avser här förändringen av exporten från föregående år minus förändringen av importen från föregående år. Då bidraget från nettoexporten till BNP-tillväxten är negativt innebär det att förändringen av exportnettot är negativt, dvs. att importen ökat snabbare än exporten mellan åren.

Att BNP-tillväxten inte tar mer fart beror delvis på att nettoexporten inte väntas komma med något positivt bidrag. Det beror bland annat på att produktionsstrukturen i Sverige förändrats snabbare under senare år, i samband med ökad specialisering och ökat beroende av importerade insatsvaror och tjänster. Det gäller både industrin och tjänsteproducenter, vars produktion i högre grad bygger på en mix av insatsvaror och insattjänster producerade utomlands.

Fortsatt konkurrens- och pristryck från omvärlden bidrar till en långsam återhämtning för inflationen i Sverige. Almega räknar med att inflationstakten hamnar på 0,2 procent i genomsnitt under 2015 och på 1,1 procent nästa år. Inflationen väntas alltså ligga en bra bit under inflationsmålet på 2 procent även nästa år. Ett förbättrat efterfrågeläge, svag krona (vilket ökar importpriserna) samt ökade enhetsarbetskostnader väntas bidra till prisökningarna.

Almega räknar dessutom med att Sveriges BNP-tillväxt kommer att hämmas av flaskhalsar på arbetsmarknaden. Ökad efterfrågan på högkvalificerad arbetskraft har inte matchats med tillräckligt snabb ökning av tillgången på sådan kompetens i Sverige. Almega räknar därför med att Sveriges jobbtillväxt kommer att bromsa in i år och nästa år, se tabell 1. Regeringens omläggning av jobbpolitiken kommer sannolikt också att påverka, med en inbromsning av jobbtillväxten för ungdomar och hushållsnära tjänster. Dessutom har produktivitetstillväxten i näringslivet varit mycket svag under de senaste åren. Samtidigt har tjänsteföretag tvingats pressa sina försäljningspriser på grund av ökad konkurrens från tjänsteproducenter i omvärlden. Därmed väntas företagen försöka effektivisera sin produktion ytterligare, för att höja produktiviteten, och bromsa ökningstakten för arbetskraftskostnaderna. En oväntat svag återhämtning för Sveriges export i år bidrar också till att sysselsättningen inte väntas öka lika starkt som förra året.

Den globala BNP-tillväxten väntas ligga kvar på samma takt i år som förra året, 2,7 procent. Både USA:s och Kinas tillväxt för i år har reviderats ned jämfört med tidigare prognoser. Eftersom de tillsammans står för en tredjedel av världens totala produktion, kommer dessa ekonomiers svagare tillväxt än väntat bidra till att hålla tillbaka uppsvinget i världsekonomin i år. En högre växel läggs in först nästa år, då den globala tillväxten bedöms öka till 3 procent. Det finns flera förklaringar till varför uppsvinget dröjer. Å ena sidan kan det kraftiga prisraset på olja från förra sommaren gynna oljeimporterande länder, å andra sidan missgynnar det oljeexportörer. Likaså kan den starkare dollarn gynna vissa tillväxtländerns export, med fallande relativpriser på sin export relativt USA:s, men den starkare dollarn får också negativa effekter på vissa tillväxtländerns produktion och finansiella stabilitet.

För Sverige innebär utvecklingen i omvärlden att exportmarknadstillväxten till och med blir något svagare i år än förra året, och väntas öka takten först nästa år. Från en låg nivå i början av 2015 väntas exporten öka svagt under 2015. Dessutom räknar Almega med att Sveriges export fortsätter att tappa marknadsandelar på världsmarknaden, som den gjort under en lång följd av år.

Sveriges export består till lite över hälften av tjänster, en andel som ökat över tiden. Det innebär också att exportföretag i allt högre grad satsat på mjuka investeringar, dvs. immateriella, såsom forskning och utveckling och mjukvaror inom IT, medan maskininvesteringarna utvecklats svagt under de senaste åren.

Nytt i BNP-statistiken sedan september förra året är att den inkluderar mer immateriella investeringar, som forskning och utveckling. Samtidigt finns fortfarande en betydande underteckning i och med att andra immateriella investeringar inte mäts, som exempelvis vidareutbildning, design och varumärken.

De immateriella investeringarna har ökat under de senaste 20 åren, både för tjänste- och varuproducenter inom näringslivet. Förra året hade den privata tjänstesektorns immateriella investeringar lite mer än fördubblats i volym jämfört med år 1993, och för varuproducenterna hade de nästan fördubblats. Samtidigt var varuproducenternas immateriella investeringar större i volym än för tjänsteproducenter under hela perioden, och var under förra året 36 miljarder kronor högre än tjänsteproducenternas. För varuproducenter utgjorde investeringar i forskning och utveckling en mycket större andel av sektorns totala investeringar jämfört med motsvarande andel för tjänsteproducenter. En viktig förklaring till skillnaden är att varuproducenter i högre grad köper in konsulttjänster från tjänstesektorn, som klassas som FoU-investering hos varuproducenterna. Med andra ord produceras mycket forskning och utveckling inom tjänstesektorn, men då den köps av varuproducenter är det där som själva FoU-investeringen bokförs.

Almega räknar med att de immateriella investeringarna kommer fortsätta att öka, från förra årets relativt starka vändning uppåt. Att bedöma utvecklingen för dessa investeringar är emellertid relativt svårt, eftersom det inte gått att följa dem som en del av Sveriges BNP tidigare.

Dessutom är frågan om den långdragna lågkonjunkturen snabbat på strukturomvandlingen mot alltmer mjuka investeringar för en utökning av produktionskapaciteten i Sverige då konjunkturen vänder upp. Frågan är var företagen väljer att investera och i hur stor grad de väljer att satsa på exempelvis forskning och utveckling i Sverige. Desto viktigare blir det för de företag som finns kvar i Sverige att satsa mer på innovationer och utveckling av sina produkter. Det kan bidra till att svensk export stärker sin konkurrenskraft och därmed kan ta bättre fart och skapa fler jobb.

5 maj 2015

Lena Hagman, chefekonom
Linnea Kvist, ekonomisk analytiker
Li Jansson, arbetsmarknadsekonom
Teresa Jonek, näringspolitisk expert
Fredrik Voltaire, näringspolitisk expert

2 Uppsvinget i omvärlden skjuts framåt

Den globala produktionen väntas inte öka takten i år, utan dess tillväxt bedöms ligga kvar på samma takt som under förra året, dvs. på 2,7 procent. Almegas prognos för Sveriges ekonomi utgår från *Oxford Economics* prognos vad gäller den ekonomiska utvecklingen i omvärlden, som nu reviderats ned jämfört med den tidigare prognosen i början av året, se tabell 2 på sidan 9.

Förklaringen till varför den globala tillväxten inte tar mer fart i år är delvis en svagare tillväxt än väntat i början av 2015 i USA. De amerikanska hushållens konsumtion har överraskat med att vara mer återhållsam än väntat, trots det lägre oljepriset, som ger ett ökat utrymme för konsumtion. Efter årets svaga inledning bör den ändå ta mer fart, mot bakgrund av en fortsatt ökad sysselsättning och god realinkomstökning. Å andra sidan motverkar den starkare dollarkursen en snabbare uppgång för USA:s export. Tillväxten för USA:s BNP har som följd av denna utveckling reviderats ned, från 3,3 procent till 2,7 procent för 2015.

Det finns emellertid fler faktorer som förhindrar en snabbare återhämtning i världsekonomin. Å ena sidan kan det kraftiga prisraset på olja från förra sommaren gynna oljeimporterande länder, å andra sidan missgynna oljeexportörer. Likaså kan en starkare dollar gynna vissa tillväxtländerns export med fallande relativpriser på sin export relativt USA:s, men kan också ha negativa effekter på länders tillväxt och finansiella stabilitet. Den starkare dollarn innebär exempelvis ökade kostnader för länder som har stora lån i dollar. Dessutom kan den starkare dollarn innebära fallande världsmarknadspriser på råvaror. Med andra ord gör en starkare dollar att varor som prissätts i dollar blir dyrare, som leder till svagare efterfrågan och fallande priser. IMF² har räknat ut att en dollarförstärkning på 10 procent, sänker oljepriset mer än 10 procent, och priset på råvaror med cirka 5 procent.³ Oljepriset har halverats från tidigare toppnivå, och övriga råvarupriser med 17 procent sedan början av 2013.

Vidare kan den starkare dollarn förväntas leda till ett ökat kapitalutflöde från nya tillväxtländer, vilket gör det dyrare för dessa att behålla utländskt kapital i landet, för finansiering av investeringar med mera. Kapitalutflödet från tillväxtländer leder till en valutaförsvagning där, och därmed även stigande importpriser och inflation. Som ett försök att motverka detta har vissa länders centralbanker höjt sina styrräntor. De höjda räntorna får därmed en hämmande effekt på tillväxten i dessa länder. Särskilt länder med relativt hög inflation har höjt sina styrräntor, exempelvis Ryssland, Argentina och Venezuela.

En annan orsak till ett ökat kapitalutflöde från tillväxtländer är förväntningar om att den amerikanska centralbanken ska börja höja sin styrränta, *Federal Funds rate*, senare i år, troligen efter sommaren. Den har legat kvar på intervallet 0 - 0,25 procent ända sedan räntesänkningen till den nivån i december 2008, se diagram 1, vilket återspeglar den

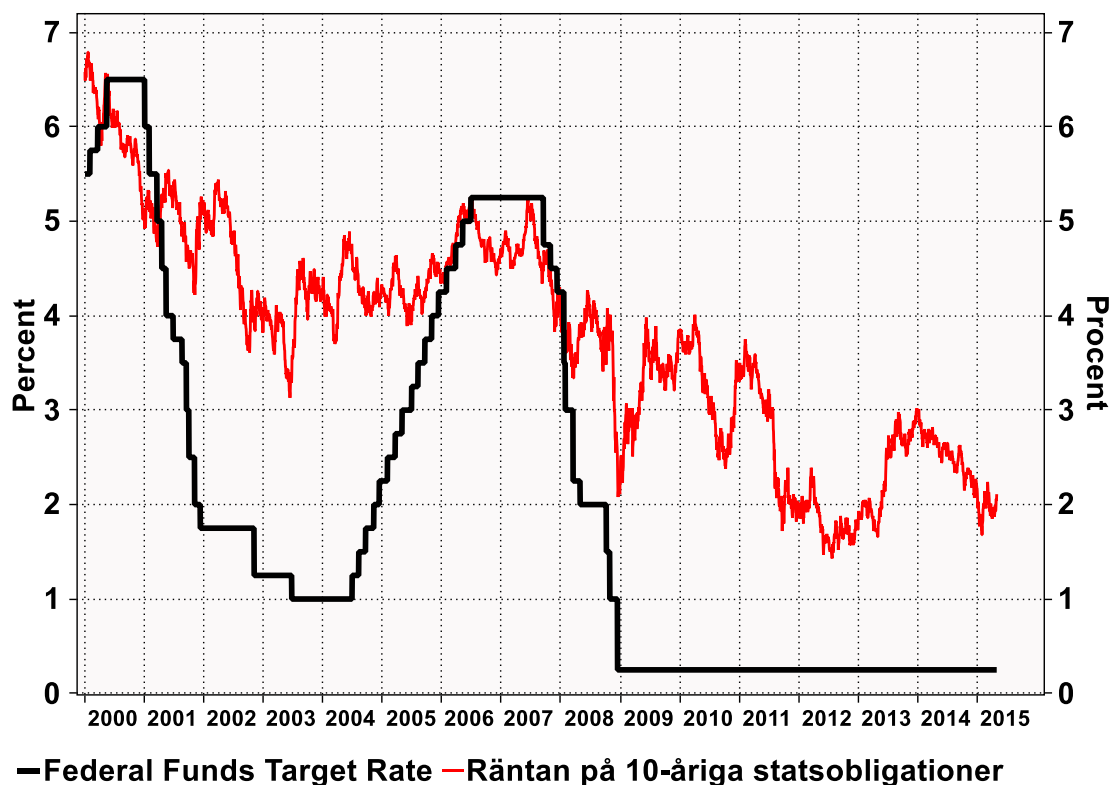
² International Monetary Fund, dvs. Internationella valutafonden.

³ Se IMF, *Worlds Economic Outlook*, april 2008, kapitel 1.

historiskt långdragna återhämtningen i USA efter finanskrisen. Att Centralbanken, *Federal Reserve*, förväntas höja styrräntan efter så lång tid, signalerar att finanskrisens hämmande effekter på produktion, sysselsättning och tillväxt klingat av, och att inflationen förväntas stiga till omkring 2 procent. Medan andra centralbanker, bland andra den Europeiska, ECB, förväntas hålla kvar sina styrräntor på rekordlåga nivåer längre än USA, kan dollarn stärkas ytterligare.

USA:s ekonomi ligger före i både återhämtningen och med att starta en räntehöjning. Detta kan leda till att portföljförvaltare ser ökade utsikter för högre avkastningen på aktie- och ränteplaceringar i USA och andra länder som visar en stabilare återhämtning än i mer skakiga tillväxtekonomier. Utvecklingen i flera av dem kan följaktligen förväntas bli svagare i år, särskilt i länder som har relativt stora utlandsskulder, stort beroende av råvaruexport och problem med stigande inflation. Några exempel är Malaysia, Chile, Turkiet, Ryssland och Venezuela.

Diagram 1: USA:s *Federal Funds* rate samt ränta på 10-åriga statsobligationer

Källa: Macrobond.

Oxford Economics har också reviderat ned tillväxten för Kina, till 6,6 procent för i år, efter en svagare utveckling än väntat i början av året. Eftersom Kina och USA står för en tredjedel av världens totala produktion, kommer dessa ekonomiers svagare tillväxt än

väntat bidra till att hålla tillbaka uppsvinget i världshandeln i år. Först nästa år bedöms den globala tillväxten öka något, till 3 procent, och likaså tillväxten för exportmarknaden totalt, se tabell 2 nedan.⁴

Världshandeln har efter finanskrisen utvecklats långsamt i ett historiskt perspektiv. Dess tillväxt har legat på endast 3 procent i genomsnitt per år under 2012-14, att jämföra med en årstakt kring 6 procent i genomsnitt under den långa perioden 1980-2008. Om denna ökningstakt hade fått fortsätta från och med 2009 hade världshandelns volym varit 20 procent högre 2014.⁵

Tabell 2: Internationella förutsättningar

Ranking*	Sveriges största varuexportmarknader	och deras BNP-tillväxt:		Prognos	Prognos
		2013	2014	2015	2016
1	Norge	0,8	2,2	0,6	1,3
2	Tyskland	0,2	1,6	2,4	2,1
3	Storbritannien	1,7	2,8	2,8	2,8
4	Finland	-1,3	-0,1	0,3	1,0
5	Danmark	-0,5	1,1	1,7	2,4
6	USA	2,2	2,4	2,7	2,8
7	Nederländerna	-0,7	0,9	1,3	1,4
8	Belgien	0,3	1,0	1,2	1,7
9	Frankrike	0,4	0,4	1,2	1,7
10	Kina	7,7	7,4	6,6	6,1
	Övriga BRIC-länder**:				
	Brasilien	2,7	0,1	-1,3	0,7
	Ryssland	1,3	0,7	-5,6	0,9
	Indien	6,4	7,2	7,5	7,5
	Euroområdet	-0,4	0,9	1,6	1,8
	EU totalt	0,1	1,3	1,9	2,1
	Global BNP	2,5	2,7	2,7	3,0
	Världsmarknadstillväxt	2,6	3,5	3,0	5,5
	Sveriges exportmarknadstillväxt	2,2	3,3	2,7	5,1
	Råolja, USD/fat	109	99	57	64

Källa: Oxford Economics, april 2015.

* Ranking efter SCB:s utrikeshandelsstatistik för varor. Observera att varuexporten också har ett tjänsteinnehåll som inte syns i det traditionella sättet att redovisa exporten.

** BRIC-länderna: Brasilien, Ryssland, Indien, Kina.

⁴ I tabellen redovisas även Sveriges exportmarknadstillväxt, som beräknats som förändringstakten för importen av varor exklusive oljeprodukter till Sveriges exportmarknader, som viktats efter deras andelar av Sveriges varuexport exklusive oljeprodukter.

⁵ Oxford Economics, april 2015.

3 Nytt läge i svensk ekonomi

Almega räknar med att tillväxten i svensk ekonomi under 2015 kommer fortsätta att bäras upp främst av den privata tjänstesektorn, liksom den gjorde förra året. Även fortsatt starkt bostadsbyggande under året bidrar, medan återhämtningen för exportindustrin går långsamt, med svag produktionsökning i år, från en betydligt lägre produktionsnivå jämfört med innan finanskrisen. En snabbare ökning av importen gör att nettoexporten liksom förra året bidrar negativt till Sveriges BNP-tillväxt, som bedöms öka endast något starkare än förra året, med 2,4 procent. Trots att efterfrågan på svensk export bedöms öka farten något mer nästa år, tar inte BNP-tillväxten mer fart, utan bedöms öka med 2,3 procent 2016.

Att BNP-tillväxten inte kan väntas ta mer fart beror bland annat på att produktionsstrukturen i Sverige förändrats snabbare under senare år, i samband med ökad specialisering och ökat beroende av importerade insatsvaror och tjänster. Det gäller både exportindustrin och tjänsteproducenter, vars produktion i högre grad bygger på en mix av insatsvaror och insattjänster producerade utomlands. Sveriges export består till lite över hälften av tjänster, en andel som ökat över tiden.⁶ Det innebär också att industrin i allt högre grad satsat på mjuka investeringar, som forskning och utveckling och mjukvaror inom IT, medan dess maskininvesteringar minskat under de senaste åren. Jämfört med den senaste toppnivån på industrins maskininvesteringar 2007 var de nära 15 miljarder lägre under förra året, räknat i fasta priser.⁷

Almega räknar nu med att maskininvesteringarna totalt kommer börja ta fart, främst nästa år, i samband med stigande efterfrågan från exportmarknader, vilket också kommer att öka importen av både insatsvaror och tjänster. För att Sveriges BNP-tillväxt ska kunna ta mer fart behöver också de mjuka investeringarna ta fart, liksom efterfrågan på Sveriges export.

Medan världsmarknadstillväxten började ta bättre fart redan från år 2010, har orderingången till Sveriges exportindustri visat en gradvis nedåtgående trend sedan år 2011, se diagram 2 nedan. Först i år väntas en början till uppgång för svensk export, då efterfrågan från viktiga exportmarknader inom EU bedöms bli starkare.

Sveriges export har ökat långsammare än dess marknadstillväxt under det senaste decenniet, ett förhållande som Almega bedömer kommer att fortsätta i år och nästa år.⁸ Det tyder på att Sveriges export tappar marknadsandelar i förhållande till konkurrentländer på exportmarknaden. För att lyckas vinna marknadsandelar krävs att konkurrenskraften stärks. Numera spelar en svagare krona mindre roll för utvecklingen, eftersom den leder till stigande importpriser på importerade insatsvaror och tjänster,

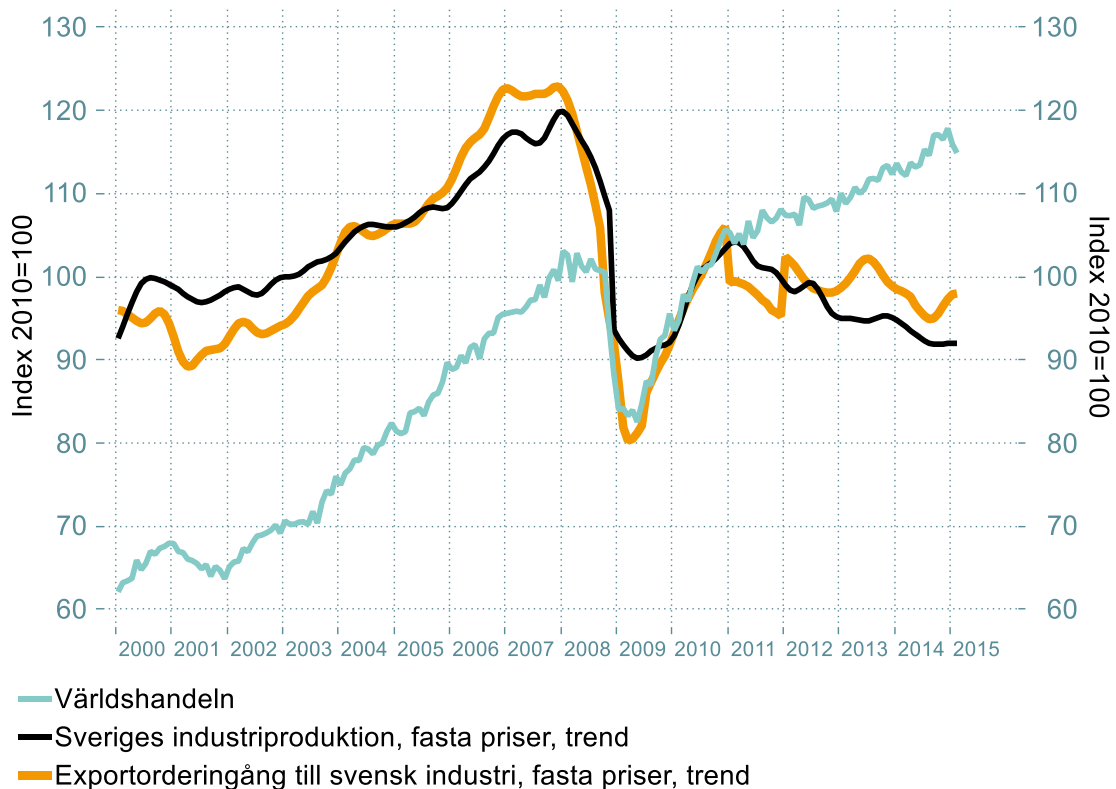
⁶ Se Almegas konjunkturrapporter från oktober 2012, april 2013 samt oktober 2013, som kan hämtas från www.almega.se Se även *Företagstjänster – allt viktigare för Sveriges produktion och konkurrenskraft*, Almega, november 2014.

⁷ Enligt SCB:s Investeringsenkät, mars 2015.

⁸ Marknadstillväxten för Sveriges export enligt *Oxford Economics*, april 2015 samt prognos för Sveriges export enligt Almega, maj 2015.

som ökat sina andelar i produktionen av Sveriges exportprodukter. Konkurrenskraften för Sveriges export beror numera i högre grad på att dess produkter utvecklas med hjälp av forskning och utveckling, och naturligtvis framgångsrik sådan, som resulterar i innovationer som leder till ökad efterfrågan och höjer värdet på exporten.

Diagram 2: Exportordergång till svensk industri, industriproduktion samt världsmarknadstillväxt, index år 2010=100

Källa: SCB, CPB WORLD TRADE MONITOR (data t.o.m. februari 2015), Macrobond.

Uppgången för export, investeringar och hushållens konsumtion under 2015-2016 bedöms driva upp importen i en snabbare takt i förhållande till exportens ökning, vilket gör att nettoexporten fortsätter att dra ned BNP-tillväxten (se tabell 1). Redan under förra året tog importen betydligt mer fart än exporten, och drog ned BNP-tillväxten med hela 1,1 procentenheter, då BNP-tillväxten landade på 2,1 procent. Det negativa bidraget var emellertid ovanligt stort förra året, eftersom importen drogs upp kraftigt i slutet av året i samband med en kraftig ökning av FoU-investeringar av engångskaraktär, enligt uppgifter från SCB.

Hushållens konsumtion bedöms öka ännu starkare i år än förra året, i samband med fortsatt mycket låg inflation, god realinkomstökning, lägre bolåneräntor och ökad sysselsättning. När BNP beräknas från den så kallade efterfrågesidan, som i tabell 1, är

det fortfarande hushållens konsumtion som bidrar mest till BNP-tillväxten, i år med 1,3 procentenheter och nästa år med motsvarande 1,2. Offentlig konsumtion beräknas bidra i relativt mindre grad till BNP-tillväxten. I år med 0,5 procentenheter och nästa år med 0,3 procentenheter. På andra plats att bidra till svensk tillväxt under 2015-2016 kommer investeringarna, som ökar takten i år och bidrar med motsvarande 1,0 procentenhet i år respektive 0,9 procentenheter till BNP-ökningen nästa år, enligt Almegas prognos.

Även om hushållens konsumtion ökar med 2,8 procent i år, som enligt Almegas prognos, innebär det att hushållens sparande i förhållande till deras disponibla inkomst ligger kvar på en hög nivå (se tabell 1). Nästa år bedöms hushållen dra ned något på ökningstakten i sin konsumtion, mot bakgrund av bland annat en inbromsning i sysselsättningstillväxten, en långsam minskning av arbetslösheten och en gradvis stigande inflation.

I följande avsnitt 3.1 - 3.4 ges en djupare bakgrund till delar av Almegas prognoser, med fördjupningar med särskilt fokus på utvecklingen för investeringar, arbetsmarknaden samt inflationen.

3.1 Mjuka investeringar alltmer avgörande för tillväxten

Näringslivets investeringar krympte, både under 2012 och 2013, i samband med den långsamma återhämtningen i svensk ekonomi. Förutom svag efterfrågan, hör den negativa utvecklingen under dessa år sannolikt samman med ett hårt kostnadstryck och en låg prisutveckling samt historiskt svag produktivitetstillväxt.

Efter att både varu- och tjänsteproducenter hållit tillbaka sina investeringar under 2012-2013, vände de upp rejält under förra året, med 7,7 procent inom näringslivet totalt. Ökningen var starkast för tjänsteproducenter, med en ökning på 9 procent, medan varuproducenternas investeringar steg med 4,8 procent. Eftersom tjänstesektorn svarade för 63 procent av näringslivets totala investeringar under förra året bidrog tjänsteföretagen också mest till näringslivets totala investeringsökning. I dessa totala investeringar ingår även så kallade immateriella investeringar, se vidare nedan.

Den privata tjänstesektorns bruttoinvesteringar uppgick till drygt 460 miljarder kronor under 2014. I dessa investeringar ingår numera även så kallade mjuka investeringar, dvs. forskning och utveckling (FoU), datorprogram och databaser samt övriga immateriella investeringar, enligt de nya nationalräkenskaperna. I hela ekonomin uppgick dessa till 247 miljarder kronor förra året, motsvarande 7,1 procent av BNP. I de nya nationalräkenskaperna från september förra året räknas FoU för första gången som fasta bruttoinvesteringar, i stället som tidigare som löpande kostnader. Denna

metodförändring höjde Sveriges BNP-nivå, där enbart inkluderandet av FoU-investeringarna höjde nivån med hela 4 procent.⁹

Forskning och utveckling i de nya nationalräkenskaperna definieras där som ”kreativt arbete som utförs systematiskt för att öka kunskaperna och använda dessa kunskaper för att ta fram och utveckla nya produkter, inklusive förbättrade versioner av eller egenskaper hos befintliga produkter, eller för att utarbeta eller utveckla nya eller effektivare produktionsprocesser”.¹⁰ Denna typ av produktion utförs i hög grad inom tjänstebanscher som exempelvis utvecklar nya produkter, nya tekniska lösningar, eller utvecklar befintliga produkter, bland annat på uppdrag av företag inom andra branscher.

I de nya nationalräkenskaperna klassas köpta FoU-tjänster som fast bruttoinvestering i stället för insatsförbrukning. Denna del av användningen innebär att förädlingsvärdet blir högre jämfört med de tidigare räkenskaperna.

Kostnaderna för företagens FoU- verksamhet består alltså av två delar som räknas in i de nya nationalräkenskaperna som FoU-investeringar; dels köpta FoU-tjänster och dels egenproducerad FoU, inklusive värdet av köpta konsulttjänster utförda inom företaget. De FoU-tjänster som köps in produceras i hög grad inom tjänstesektorn, men redovisas alltså som FoU-investering i de företag och branscher som köpt in dem.

Almega har också visat i en tidigare rapport¹¹ att exempelvis gruv- och tillverkningsindustrin i Sverige köper in en relativt stor andel tjänster som insats i sin produktion, och att drygt hälften av industrins tjänsteleverantörer klassas som ”kunskapsintensiva”. Där ingår olika typer av företagstjänster, bland annat konsulttjänster från exempelvis teknikkonsulter, arkitekter, data- och organisationskonsulter. Industrins underleverantörer från tjänstesektorn har också ökat under de senaste decennierna.

Eftersom de immateriella investeringarna har fått väsentligt ökad betydelse för svensk konkurrenskraft och tillväxt är det en klar förbättring av nationalräkenskaperna då dessa investeringar numera ingår. Det är emellertid fortfarande svårt för användare av statistiken att göra prognoser för denna typ av investeringar, eftersom de inte redovisas uppdelat på branscher för de senaste två åren. Dessutom är statistiken för de senaste två åren preliminär, eftersom det ännu saknas definitiva uppgifter om immateriella investeringar.¹² Först då årsstatistiken, som bygger på företagets detaljerade redovisning, uppdateras med ett nytt år redovisas de immateriella investeringarna

⁹ Se SCB, ”Information om 2014 års anpassning av nationalräkenskaperna till nya internationella riktlinjer enligt ENS2010”, augusti 2014 samt ”Sveriges ekonomi statistiskt perspektiv”, nummer 4 2014.

¹⁰ Enligt det nya nationalräkenskapssystemet ENS2010 paragraf 3.82

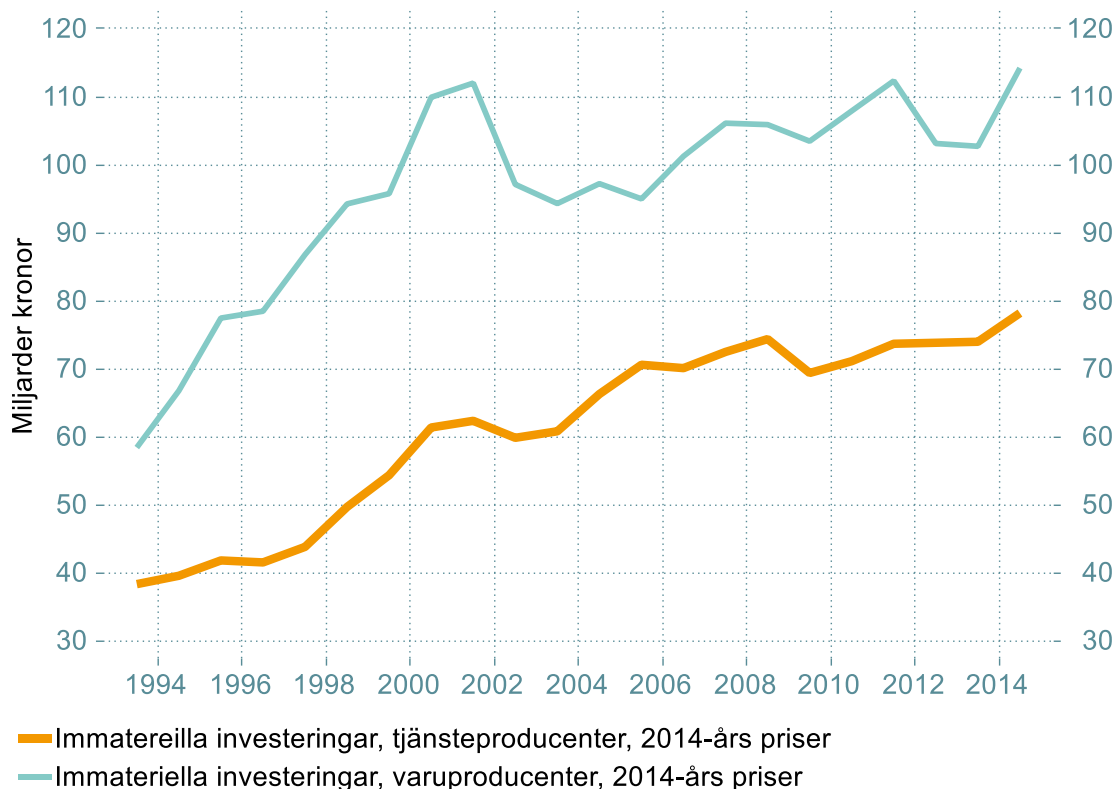
¹¹ Se *Företagstjänster – allt viktigare för Sveriges produktion och konkurrenskraft*, Almega, november 2014.

¹² Som underlag för beräkningarna av immateriella investeringar genomför SCB en enkätundersökning bland företag vartannat år. Det senaste året som det tagits fram sådana uppgifter för är år 2013. Dessa uppgifter, som baseras på denna enkätundersökning, publiceras separat och endast i löpande priser för vartannat år.

uppdelat per bransch i de svenska nationalräkenskaperna. Denna årsstatistik har alltså två års eftersläpning, medan nationalräkenskaperna för de senaste två åren bygger på preliminära beräkningar.

För att få bättre grepp om utvecklingen för de mjuka investeringarna har Almega fått tillgång till uppgifter för de immateriella investeringarnas utveckling uppdelat på några huvudsektorer i svensk ekonomi under de senaste två åren, enligt de nya nationalräkenskaperna.¹³ Utifrån dessa uppgifter framgår att den privata tjänstesektorns immateriella investeringar uppgick till 78,2 miljarder under förra året, varav forskning och utveckling hade en andel på drygt 3 procent, se tabell 3. Störst andel av tjänstesektorns mjuka investeringar hade investeringar i datorprogram och databaser, en andel på 13,2 procent. Denna typ av investeringar steg med 6,8 procent i fasta priser under förra året jämfört med 2013. Investeringarna i forskning och utveckling steg med motsvarande nära 12 procent.

Diagram 3: Immateriella investeringar, förändring i fasta priser i miljarder kronor

Källa: SCB (nationalräkenskaperna), Almega.

¹³ Källan är nationalräkenskaperna, april 2015.

De immateriella investeringarna har ökat rejält för både tjänste- och varuproducenter under de senaste 20 åren. För tjänsteproducenterna inom näringslivet hade de lite mer än fördubblats i volym 2014 jämfört med 1993, dvs. med 40 miljarder kronor, räknat i 2014-års priser, se diagram 3. För varuproducenterna hade de nästan fördubblats, och ökat med 96 procent från 1993, vilket motsvarar 56 miljarder kronor.¹⁴

Andelen immateriella investeringar av den privata tjänstesektorns totala investeringar har emellertid varit i stort sett oförändrad under de senaste 20 åren. Andelen FoU av tjänstesektorns immateriella investeringar uppgick till endast cirka 3 procent under förra året, vilket kan tyckas märkligt. Detta mot bakgrund av den ökade produktionen av företagstjänster som utvecklar produkter och tar fram tjänsteinnovationer. Åtminstone en delförklaring är att en del av de tjänster som köps in av varuproducenter från konsulter i tjänstesektorn beräknas som FoU-investering inom varusektorn, även om själva innovationerna tagits fram inom tjänsteföretag.

Tabell 3: Fasta investeringar, privat tjänstesektor

	2014	Förändring 2014 jämfört med år 1994 Procentenheter	Fasta priser Procentuell förändring 2014/2013
Fasta investeringar totalt, miljarder kronor	461,0		9,5
Immateriella investeringar, miljarder kronor	78,2		8,1
Tjänsteproducenternas totala investeringar som andel av näringslivets investeringar, procent	62,8	7,8	
Investeringskvot (andel av förädlingsvärdet), procent	26,2	6,2	
Immateriella investeringar:			
Andel av tjänsteproducenters investeringar totalt, procent	17,0	-0,7	
varav:			
Forskning och utveckling, procent	3,2	-1,6	11,8
Datorprogram och databaser, procent	13,2	1,1	6,8
Övrigt, procent	0,6	-0,3	16,2

Källa: SCB (nationalräkenskaperna), Almega.

För varuproducenter uppgick de mjuka investeringarna under förra året till hela 114 miljarder kronor. De var alltså betydligt större än för tjänsteproducenter. För varuproducenter utgjorde investeringar i forskning och utveckling en mycket större andel av sektorns totala investeringar jämfört med motsvarande andel för tjänsteproducenter. Andelen för varuproducenter var nära 42 procent medan andelen uppgick till 17 procent för tjänsteproducenterna. Dessutom utgjorde varuproducenternas investeringar i forskning och utveckling hela 36 procent av dess totala immateriella investeringar, medan motsvarande andel för tjänsteproducenterna uppgick till endast cirka 3 procent.

¹⁴ Med utgångspunkt från de immateriella investeringarnas värde år 2014 har vi räknat fram utvecklingen i fasta priser för de tidigare åren med hjälp av volymutveckling som redovisats av nationalräkenskaperna.

Oavsett om tjänstesektorns mjuka investeringar kan vara svåra att fånga in i statistiken och därmed kan vara underskattade, framgår att de immateriella investeringarna har fått en allt större betydelse för näringslivets investeringar. Samtidigt har de hårda investeringarna, dvs. i maskiner med mera, minskat sin andel, vilket hör samman med den fortgående specialiseringen mot alltmer tjänsteproduktion även inom industrin.

För gruv- och tillverkningsindustrin har maskininvesteringarnas andel av dess totala investeringar minskat, från 47,8 procent år 1994 till 37 procent år 2012, enligt nationalräkenskaperna. Dess immateriella investeringar har samtidigt ökat sin andel, från 45,1 procent år 1994 till 57,5 procent år 2012. Andelen har ökat ytterligare under de senaste två åren och uppgick under 2014 till 61,8 procent, enligt uppgifter från nationalräkenskaperna.

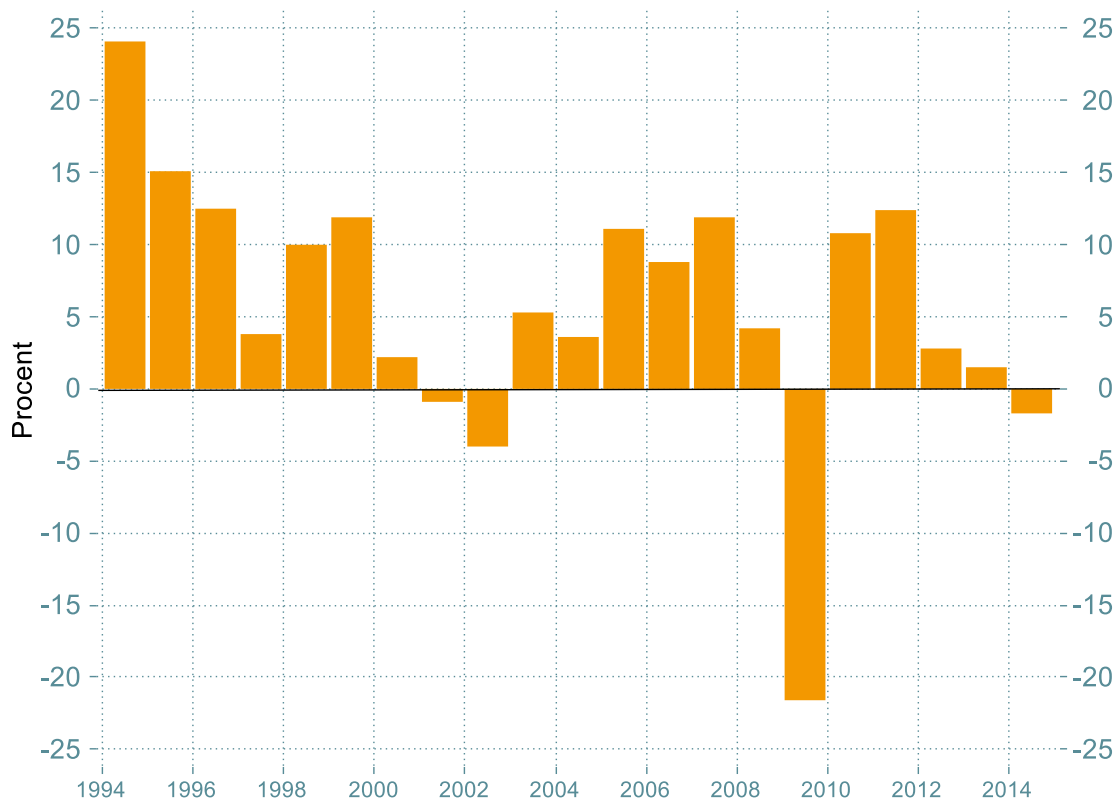
Tabell 4: Fasta investeringar, varuproducenter

	2014	Förändring 2014 jämfört med år 1994 Procentenheter	Fasta priser Procentuell förändring 2014/2013
Fasta investeringar totalt, miljarder kronor	273,5		4,8
Immateriella investeringar, miljarder kronor	114,2		11,2
Varuproducenternas totala investeringar som andel av näringslivets investeringar, procent	37,2	-7,8	
Investeringskvot (andel av förädlingsvärdet), procent	29,3	6,9	
Immateriella investeringar:			
Andel av varuproducenters investeringar totalt, procent	41,8	6,3	
varav:			
Forskning och utveckling, procent	36,0	3,9	11,8
Datorprogram och databaser, procent	5,5	2,3	6,8
Övrigt, procent	0,3	0,2	16,2

Källa: SCB (nationalräkenskaperna), Almega.

Maskininvesteringarna totalt i Sverige har utvecklats mycket svagt under de senaste tre åren, och minskade till och med under förra året, se diagram 4. Däremot vände, som tidigare belysts, de immateriella investeringarna upp under 2014. Frågan är om det blir en bestående företeelse, där de immateriella investeringarna tar mer fart, medan de materiella fortsätter att utvecklas relativt svagt. Det skulle i så fall tyda på en fortsatt strukturomvandling mot ökat tjänsteinnehåll i produktionen, alltså även inom varuproduktionen. Samtidigt fortgår sannolikt specialiseringen som även innebär ett ökat importinnehåll, dvs. användningen av importerade insatsvaror och insatstjänster har ökat inom näringslivets produktion under de senaste två decennierna.

Diagram 4: Fasta investeringar i maskiner och inventarier totalt i Sverige, årlig procentuell förändring

Källa: SCB (nationalräkenskaperna).

Almega räknar med att de fasta investeringarna totalt i Sverige kommer att öka med 4,5 procent i år och med 3,7 procent nästa år, se tabell 5. I år bidrar främst bygginvesteringarna till uppgången, och framförallt bostadsinvesteringarna, som bedöms öka med 15 procent, efter förra årets ännu starkare ökning. Däremot bromsar bygginvesteringarnas ökningstakt in nästa år, från 7 procent i år till knappt 2 procent. De senaste två åren har bostadsbyggandet kommit upp till en hög nivå i takt med ökad efterfrågan på bostäder, och Almegas prognos innebär en fortsatt hög nivå på antalet bostäder som byggs. Antalet påbörjade lägenheter ökade med drygt 9 000 under 2014 till cirka 40 000. Den fortsatta bristen på bostäder väntas driva upp byggandet ännu något mer nästa år. Vad gäller investeringar i infrastruktur bedöms de öka svagt i år och nästa år, kring en procent. För nästa år räknar Sveriges byggindustrier med att väg- samt post- och teleinvesteringarna kommer att falla.¹⁵

Maskininvesteringarna bedöms vända från minus till plus i år, mot bakgrund av den förväntade återhämtningen i efterfrågan på svensk export i år och nästa år.

¹⁵ Se *Byggekongjunkturen* nummer 1, 25 februari 2015, Sveriges Byggindustrier.

Utvecklingen för forskning och utveckling, FoU, i Sverige tog fart under förra året, och ökade med lite drygt 8 procent, räknat i fasta priser, se tabell 5. En kraftig ökning för FoU-investeringarna under fjärde kvartalet, som var av engångskaraktär enligt SCB, bidrog till den starka ökningen för de immateriella investeringarna för helåret 2014. Därför räknar Almega med att FoU-investeringarna i år kommer att minska något, eftersom den kraftiga ökningen under fjärde kvartalet förra året var tillfällig. De immateriella investeringarna totalt beräknas därmed öka i år med endast 0,5 procent.

Almega räknar emellertid med att de immateriella investeringarna kommer att öka mer nästa år, med 4,9 procent. Att bedöma utvecklingen för dessa investeringar är emellertid relativt svårt, eftersom det inte gått att följa dem som en del av Sveriges BNP tidigare. Dessutom är det oklart om den långdragna lågkonjunkturen, särskilt för exportindustrin, snabbat på strukturomvandlingen mot alltmer mjuka investeringar för en utökning av produktionskapaciteten i Sverige. När konjunkturen efter finanskrisen nu äntligen väntas vända för Sveriges export, är det stor osäkerhet kring frågan var exportföretagen väljer att investera, i Sverige eller utomlands? Enligt en ny studie har Sveriges tio mest FoU-intensiva storföretag ökat sin andel FoU-investeringar utomlands, medan andelen i Sverige minskat jämfört med början av 2000-talet.¹⁶ Frågan är också om företag som väljer att expandera i Sverige kommer att satsa mer på FoU och andra immateriella investeringar. Nu vilar en ökad osäkerhet i samtliga prognoser över Sveriges investeringar, också mot bakgrund av svårigheterna att uppskatta de immateriella investeringarnas utveckling utifrån statistiken över denna typ av investering.

Tabell 5: Fasta bruttoinvesteringar i Sverige efter typ av investeringar

	Löpande priser Miljarder kronor 2014	Procentuell förändring, fasta priser						
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Samtliga investeringstyper	904,0	6,0	5,7	-0,2	-0,4	6,5	4,5	3,7
Byggnader och anläggningar, varav:	373,4	3,5	1,1	-0,3	-2,6	12,7	7,0	1,9
Bostäder	161,3	12,7	8,0	-11,8	2,1	20,3	15,0	3,5
Övriga byggnader och anläggningar	212,2	-2,0	-3,7	8,6	-5,6	7,6	1,0	0,7
Maskiner och inventarier samt vapensystem	281,2	10,8	12,4	2,8	1,5	-1,7	4,5	5,0
Immateriella tillgångar, varav:	247,0	4,2	4,3	-3,7	0,7	7,6	0,5	4,9
Forskning och utveckling	153,2	5,0	-0,4	-2,5	1,5	8,2	-3,0	4,0
Datorprogram och databaser	90,1	3,0	12,2	-5,7	-0,2	6,8	6,5	6,5
Andra immateriella tillgångar	3,7	0,3	5,5	1,8	-4,9	2,7	1,0	0,0

Källa: SCB (nationalräkenskaperna), Almega.

¹⁶ "Kunskapsekonomi på sluttande plan?" En undersökning av företagens FoU i Sverige, Svenskt näringsliv, Emil Görnerup, april 2015.

Fördjupning: Fler typer av immateriella investeringar

En viktig del av Sveriges långsiktiga tillväxtförmåga består i näringsstrukturens och exportens inriktning mot varor och tjänster med högt förädlingsvärde och snabb marknadstillväxt. En förutsättning för detta är höga fysiska och immateriella investeringar. De fysiska investeringarna består främst av maskiner och byggnader medan de immateriella omfattar ett bredare register av investeringar i FoU, arbetskraftens humankapital, varumärken, design och effektiva organisationer.

Dessa investeringar bidrar till att höja näringslivet innovationskapacitet och konkurrenskraft gentemot omvärlden. FoU-investeringar ger en ökad kunskapsmassa, utbildningsinvesteringar för ut kunskaperna i organisationen och investeringar i design och varumärken stärker relationen med kunderna. Det som kännetecknar alla investeringar är att kostnader tas i nutid med krav på förväntad avkastning i framtiden.

Investeringar i fysiskt och immateriellt kapital har stor påverkan på länders och regioners internationella konkurrenskraft och näringslivets specialiseringsgrad¹⁷. I länder och regioner med god tillgång på realkapital, maskiner och byggnader, trivs kapitalintensiva verksamheter genom bra förutsättningar för hög produktivitet och konkurrenskraft. I länder och regioner med stora investeringar i FoU och humankapital är förutsättningarna goda för tillväxt inom och specialisering mot kunskapsintensiva tjänster och högteknologisk varuproduktion.

Sveriges konkurrenskraft inom snabbväxande branscher med högt förädlingsvärde kräver därför stora investeringar i realkapital, ny kunskap och humankapital. Detta ställer höga krav på goda villkor för immateriella investeringar i näringslivet och att samhället gör stora egna satsningar på dessa områden.

Det har under en längre tid funnits en oro för att Sveriges investeringar i realkapital har varit för låga. På senare tid har bland annat Svenskt Näringsliv uppmärksammat att svenska globala företag lägger en mindre andel av sina FoU-investeringar i Sverige. På utbildningssidan finns det betydande orosmoment, dels bestående av de dåliga Pisa-resultaten för Sveriges grund- och gymnasieskola, dels på grund av att en relativt liten andel av befolkningen läser vidare på högskolan jämfört med många andra jämförbara länder. Genomströmningen inom högskolan har också varit relativt låg.

Utvecklingen går mot att företagen blir alltmer internationellt rörliga, både de stora multinationella företagen och mindre s.k. born globals. Arbetskraftens rörlighet ökar också. En konsekvens av den ökade rörligheten är att även företagens investeringar blir mer internationellt rörliga, vilket ställer krav på ett gott investeringsklimat i Sverige. Annars riskerar vi att förlora investeringar i realkapital och immateriellt kapital som är avgörande för Sveriges tillväxt.

¹⁷ Johansson, Åsa och Olaberria, Eduardo "New evidence on the determinants of industrial specialization", OECD working papers 2014.

Att mäta immateriella investeringar

I nationalräkenskaperna har immateriella investeringar tidigare huvudsakligen behandlats som en kostnad i produktionen av varor och tjänster. En bidragande orsak är att immateriella investeringar anses svårare att mäta och verifiera avkastningen på jämfört med fysiska. Samtidigt pågår en global strukturomvandling från traditionell basindustri till avancerad kunskapsekonomi där immateriella värden får en allt större betydelse. Kunskap är det nya stålet, dvs. realkapitalet som genererar tillväxt och exportframgångar. Utvecklingen mot en kunskapsbaserad ekonomi är nödvändig för att Sverige ska klara sig i den hårdnande internationella konkurrensen. Det kunskapsbaserade kapitalet behöver förstås mätas bättre och ges bättre villkor.

Mot denna bakgrund har nationalräkenskaperna anpassats bättre till utvecklingen mot den allt större betydelsen av de immateriella investeringarna, då de började räkna forskning och utveckling, FoU, som fast investering i och med den senaste revideringen av det europeiska national- och regionalräkenskapssystemet, ENS 2010. Men forskningen om immateriella investeringar pekar på att det finns en rad ytterligare variabler som även de borde inkluderas, men där är svårigheterna att mäta än så länge stora. Arbetet behöver skyndas på även på detta område, så en internationell standard kan utvecklas.

Almega har i en tidigare rapport¹⁸ belyst dessa frågeställningar. De har även adresserats i Ekonomisk Debatt¹⁹, av Tillväxtanalys²⁰ och av SCB,²¹ som har tillsatt en arbetsgrupp kring frågan. SCB har även i en tidigare rapport visat på ett klart samband mellan indikatorer för immateriella investeringar, produktivitet, innovation och tillväxt²².

Följande figur har tagits fram av Tillväxtanalys för att beskriva immateriella investeringar och deras potentiella värdeskapande.

¹⁸ "Hur viktiga är immateriella investeringar i tjänstesektorn och tillverkningsindustrin för näringslivets tillväxt?" Almega, 2010.

¹⁹ Edquist, Harald, "Kan immateriella investeringar förklara den svenska produktivetsboomen under 1990-talet?" Ekonomisk Debatt nr 2 2010.

²⁰ "Kunskapsbaserat kapital kan mätas bättre – en strategi för utveckling av datakällor", Tillväxtanalys 2014.

²¹ "Utveckling av innovationsstatistiken", delrapport 2, SCB 2014.

²² "Learning organisations matter", SCB 2011.

Kunskapsbaserat kapital (immateriella investeringar)	Förväntade resultat
<i>Datoriserad information</i> Programvara (1) Databaser (2) <i>Innovativa äganderätter</i> FoU (3) Mineralprospektering (4) Tillgångar med upphovsrätt, licenser (5) Produktutveckling i finanssektorn (6) Ny design (arkitekt- och, ingenjörsbaserad) (7) <i>Ekonomiska kompetenser</i> Varumärkesuppbyggnad (8) Marknadsundersökning (9) Personalutbildning (10) Organisationsutveckling (11)	Effektivare processer Effektivare integration vertikalt och horisontellt Effektivare användande av kundinformation Effektivare logistik Effektivare integration vertikalt och horisontellt Nya produkter, effektivare processer, (patent) Utvinningsrätt Tillägnet av kunskap Nya produkter Fast kostnad som möjliggör produktion i senare skede (real option) Högre prisnivå, ökade marknadsandelar Nya marknader, ökade marknadsandelar Effektivare produktion Effektivare produktion, bättre beslutsfattande, effektivare länkar med partner

Det framgår av tabellen ovan att investeringar i det kunskapsbaserade kapitalet har stor potential att ge god avkastning. Men den ger också en indikation om att kopplingen mellan investeringar och avkastning sällan är rak och direkt, och därmed svår att mäta. En annan utmaning, som tas upp i Tillväxtanalys rapport, är att investeringar i kunskapsbaserat kapital kännetecknas av att de ofta är svåra att bygga äganderätter kring och att resultaten ofta är icke-rivaliserbara (de kan utnyttjas även av andra). Ett företags immateriella investeringar ger därmed positiva effekter även på andra företag i dess omgivning. Kunskap sprids mellan företag genom att personal byter jobb, genom att forskningsresultat publiceras, genom så kallad reverse engineering m.m.

Almega har i en tidigare rapport²³ belyst möjligheterna och utmaningarna med företagens redovisning av investeringar i vidareutbildning. Detta är en immateriell investering som inte syns på tillgångssidan i företagens balansräkningar på grund av att revisorerna anser att företagen inte har tillräcklig äganderätt till resultatet av investeringarna. Därmed tas dessa investeringar upp som en kostnad och inte som en tillgång och kan därigenom heller inte skrivas av över tid.

De immateriella investeringarnas speciella karaktär innebär att de samhällsekonomiska vinsterna är större än det enskilda företags fördelar av investeringen. Därmed finns det stor anledning att stimulera företagen att investera mer än idag.²⁴

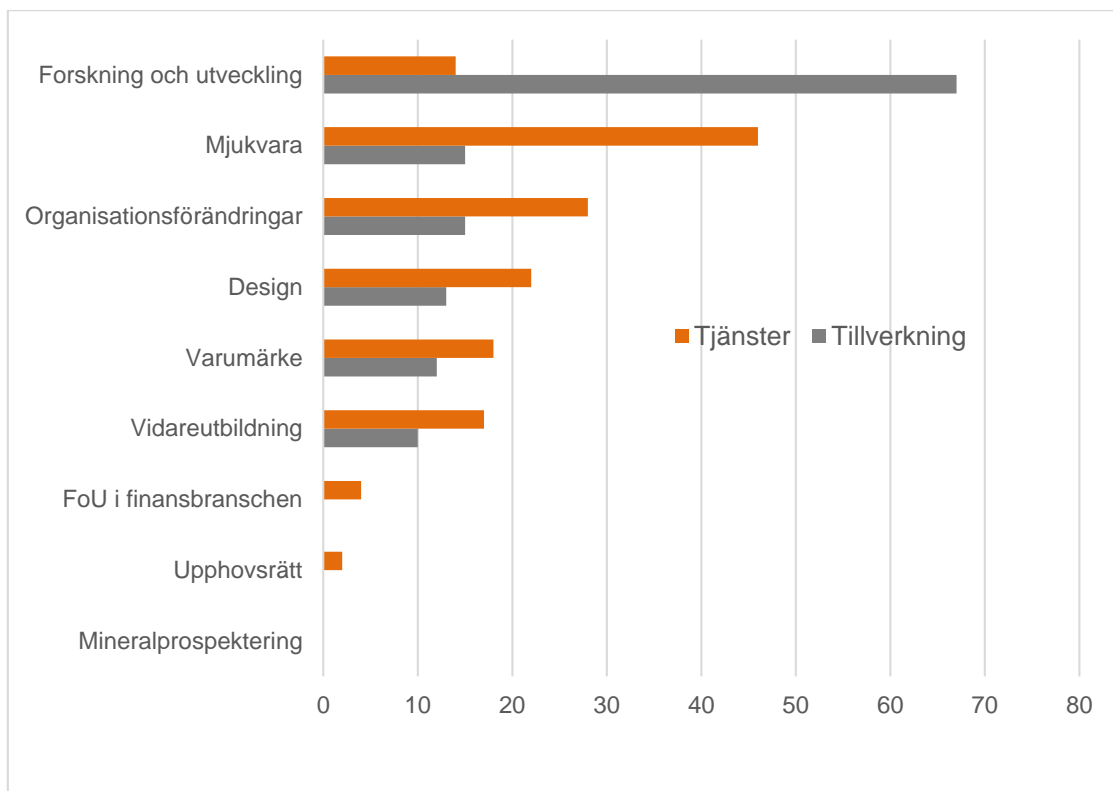
Forskaren Harald Edquist gjorde år 2010 beräkningar åt Almega kring omfattningen av de immateriella investeringarna. Den senast tillgängliga statistiken då gällde 2006. Då uppskattades de immateriella investeringarna uppgå till 292 miljarder kronor vilket motsvarade cirka 10 procent av BNP, vilket kan jämföras med att de nya nationalräkenskaperna visar en andel på 6,7 procent av BNP för år 2006 och de immateriella investeringar som nu ingår i dem.

Undersökningen visade på en intressant skillnad i tjänste- och varuproducenters investeringsprofil, se figuren på sidan 23. Där framgår att tillverkande företag lägger mycket stort fokus på investeringar i forskning och utveckling medan de tjänsteproducerande företagen investerade betydligt mer i mjukvara, organisationsförändringar, design, varumärken och vidareutbildning. Det är också dessa sistnämnda områden som visat sig svårast att mäta och som än idag inte fångas upp i BNP-statistiken. Därmed finns det klara indikationer på att tjänstesektorns bidrag till tillväxten underskattas. Det kan i sin tur innebära att politiker och beslutsfattare fattar beslut på felaktiga grunder när samhällsinvesteringar planeras.

²³ Kunskap för konkurrenskraft, Almega 2013.

²⁴ Kunskap för konkurrenskraft, Almega 2013.

Figur. Investeringar i immateriella tillgångar, 2006, miljarder kronor

Källa: Edquist, Harald. Almega, 2010

3.2 Flaskhalsarna på arbetsmarknaden återvänder snabbt

Återhämtningen i svensk ekonomi under de senaste åren har ökat efterfrågan på arbetskraft. Samtidigt fortskrider strukturomvandlingen som innebär ökad efterfrågan på högkvalificerad arbetskraft samt relativt svagare efterfrågan på lågkvalificerad arbetskraft. Under förra året tog efterfrågan på de kunskapsintensiva företagstjänsterna mer fart, vilket märktes snabbt i ökade svårigheter för företag inom denna typ av företag att hitta rätt kompetens på arbetsmarknaden. Den demografiska utvecklingen med allt fler som går i pension kan också ha bidragit till de ökade svårigheterna med att öka antalet anställda med hög kompetens och erfarenhet i den takt företagen önskat.

Almega räknar med att Sveriges jobbtillväxt kommer att bromsa in i år och nästa år, delvis till följd av de ökade matchningsproblemen. Regeringens omläggning av jobbpolitiken kommer sannolikt också påverka, med en inbromsning av jobbtillväxten för ungdomar och hushållsnära tjänster. Dessutom har produktivitetstillväxten i näringslivet varit historiskt låg, under en procent i genomsnitt per år under de senaste åren, vilket pressat företagen då återhämtningen i konjunkturen gått långsammare än de räknat med. Samtidigt har företagen tvingats pressa sina försäljningspriser i en ökad konkurrens från tjänsteproducenter i omvärlden, vilka konkurrerar både på den inhemska och på exportmarknaden. Därmed väntas företagen försöka effektivisera sin produktion ytterligare, för att höja produktiviteten, och bromsa ökningstakten för arbetskraftskostnaderna. Detta för att få kostnader och intäkter att gå ihop, och verksamheten gå framåt, och skapa utrymme för ökade investeringar och tillväxt.

Sveriges totala sysselsättning ökade starkt under förra året, med 1,4 procent, men i slutet av året märktes en inbromsning i ökningstakten, se diagram 5. Almega räknar med att sysselsättningen kommer att öka med 1,2 procent i år och 1 procent nästa år. Samtidigt räknar vi med att produktionstillväxten inom den privata tjänstesektorn inte kommer öka farten jämfört med förra året. Flaskhalsarna på arbetsmarknaden motverkar redan produktionstillväxten inom tjänstesektorn.

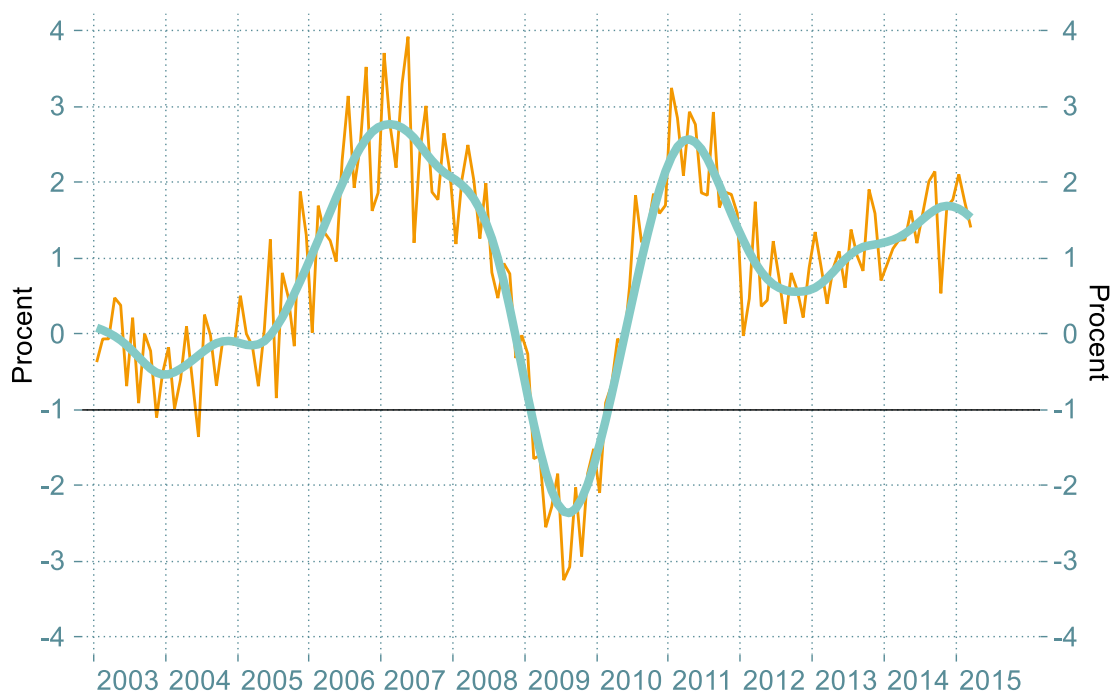
Tabell 6: Antal sysselsatta, samt förändring per år i tusental

	Antal sysselsatta, tusental	Förändring, tusental			Prognos		Prognos	
		2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Varubranscher totalt	1098	33	-3	-19	-2	4	4	
Industrin	623	8	-11	-17	-9	-4	-1	
Byggbranschen	316	15	6	0	7	6	5	
Privat tjänstesektor totalt	2089	58	23	45	52	35	29	
Stat	234	1	4	5	3	3	4	
Kommuner	1068	5	5	12	11	15	10	
Hushållens ideella organisationer	106	-1	4	2	2	0	1	
Totalt	4594	96	33	44	66	57	48	

Källa: SCB (nationalräkenskaperna), Almega.

Anm. Observera att samtliga delbranscher under "varubranscher totalt" inte redovisas separat i tabellen, utan endast industrin och byggbranschen.

Diagram 5: Sveriges sysselsättning, 12-månadersförändring

- Sveriges sysselsättning, 15-74 år, trend
- Sveriges sysselsättning, 15-74 år, säsongrensat

Källa: SCB (AKU).

Trots den ökade sysselsättningen har arbetslösheten legat kvar på en hög nivå. Under första kvartalet i år låg den på oförändrad nivå jämfört med fjärde kvartalet förra året, 7,8 procent, säsongrensat (för åldrarna 15-74 år).²⁵

Att arbetslösheten varit fortsatt hög trots den ökade sysselsättningen beror på att arbetskraften också fortsatt att öka och i nästan samma takt som sysselsättningen. Antalet personer i arbetskraften ökade exempelvis med nära 68 000 personer under förra året medan antalet sysselsatta ökade med ungefär lika mycket.

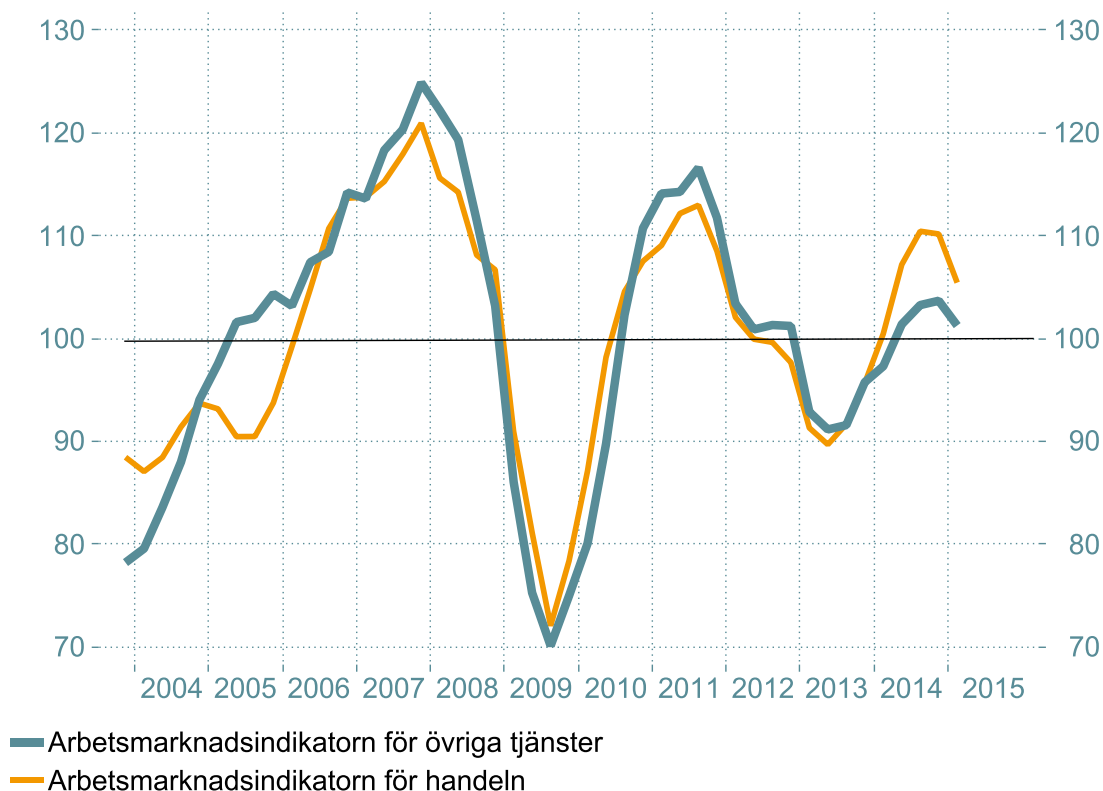
Den växande arbetskraften beror delvis på en ökning av befolkningen, med drygt 50 000 personer under förra året, enligt AKU. Sverige har genomgått stora befolkningsförändringar i takt med att invandringen nått de högsta nivåerna sedan andra världskriget. Befolkningsförändringarna har en dämpande effekt på sysselsättningens utveckling samt förstärker sannolikt arbetslöshetens persistens. Orsaken är att arbetslöshetsproblemen i målgruppen inte bara påverkas av konjunkturförändringar utan även av effektiviteten i integrations- och språkinsatser.

²⁵ Enligt Arbetskraftundersökningen (AKU), SCB, 21 april 2015.

Almega räknar i sin prognos med att arbetslösheten som andel av arbetskraften kommer att uppgå till 7,8 procent i år och till 7,6 procent nästa år. Antalet arbetslösa kommer då uppgå till lite drygt 400 000 personer nästa år.

Almeegas arbetsmarknadsindikator²⁶ visar en avmattning för jobbtillväxten både inom handeln och inom övriga privata tjänster under första kvartalet i år, se diagram 5. Redan under fjärde kvartalet förra året bromsade ökningstakten in för den privata tjänstesektorn totalt, till 2,1 procent, från att ha nått upp till en ökning för sysselsättningen på 3 procent under tredje kvartalet, enligt nationalräkenskaperna.

Diagram 6: Almeegas arbetsmarknadsindikator²⁷ uppdelad på handeln samt övrig privat tjänstesektor, förändring jämfört med motsvarande kvartal föregående år

Källa: Almega, KI-barometern.

²⁶ Se Almeegas tjänsteindikator för första kvartalet 2015, som kan hämtas från www.almega.se

²⁷ Almeegas arbetsmarknadsindikator bygger på uppgifter om företagens anställningsplaner samt uppgifter om brist på arbetskraft, som hämtats från Konjunkturbarometern från Konjunkturinstitutet. Almeegas indikator bygger i sin tur på en skattning mot utfallet för sysselsättningens tillväxt inom den privata tjänstesektorn enligt de svenska nationalräkenskaperna från SCB. Värdet 100 enligt arbetsmarknadsindikatorn anger genomsnittet för hela den observerade period som den täcker (startåret är 2003).

Under förra året ökade antalet sysselsatta relativt starkt inom handeln, med 21 000 fler sysselsatta, enligt nationalräkenskaperna. En avmattning i denna bransch i början på 2015 beror inte på att efterfrågan mattas, eftersom försäljningsvolymen inom handeln väntas fortsätta öka starkt i år, enligt KI-barometern.²⁸ Till skillnad från företagstjänster är bristen på personal fortsatt låg inom handeln. Endast 10 procent av företagen där svarade senast i april att de hade personalbrist. Möjligen har branschen kommit till ett läge där tillgången på personal kommit allt närmare det aktuella behovet, varför en relativt stor andel av företagen räknar nu med oförändrat antal anställda under de närmaste tre månaderna, dvs. cirka 60 procent av dem.

Under förra året bromsade uppgången för sysselsättningen inom företagstjänster in, vilket är ett oroande tecken för den fortsatta utvecklingen på arbetsmarknaden. Under 2014 steg sysselsättningen inom företagstjänster totalt med endast 7000 personer, att jämföra med en ökning med sammanlagt 77 000 fler sysselsatta under perioden 2010-2013, alltså nära 20 000 fler sysselsatta per år under denna period.²⁹ Medan efterfrågan stärktes för företagstjänster under 2014, återkom flaskhalsarna i form av brist på kompetens snabbt för dessa kunskapsintensiva branscher.

Almega definierar företagstjänster utifrån den nya näringsgrensindelningen (SNI 2007) och inkluderar följande branscher: juridik, ekonomi, vetenskap, teknik, uthyrning, fastighetsservice, resetjänster och stödtjänster, telekommunikation, dataprogrammering, datakonsulter och informationstjänster.

Ännu ett tecken på ökade matchningsproblem på den svenska arbetsmarknaden är att arbetslösheten hållit sig uppe betydligt högre i förhållande till den ökade andelen lediga platser, se diagram 7. Under 2014 steg antalet lediga platser som andel av arbetskraften, från 4,4 procent till 5,8 procent, vilket till och med översteg den senaste toppnivån under andra kvartalet 2007, innan finanskrisen slog till. Då nådde andelen lediga platser 5,4 procent samtidigt som andelen arbetslösa uppgick till 6,3 procent. Det kan jämföras med att arbetslösheten uppgick till 7,7 procent under fjärde kvartalet 2014 samtidigt som andelen lediga platser uppgick till hela 5,8 procent, se diagram 7.

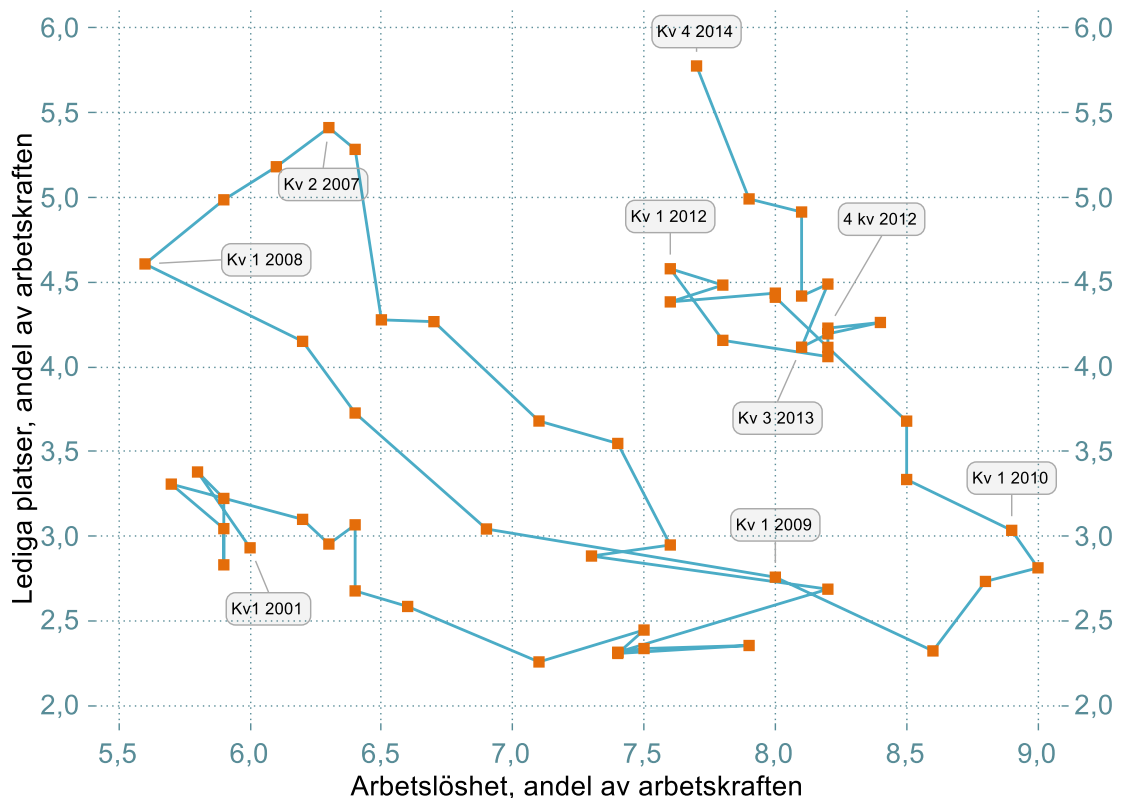
Ett sätt att illustrera utvecklingen av matchning på arbetsmarknaden är med hjälp av *Beveridgekurvan* för ett land, som visar sambandet mellan utvecklingen av andelen arbetslösa och andelen lediga platser (jobbvakanser) i förhållande till arbetskraften. Ett tecken på att matchningen mellan lediga platser och arbetslösa som söker jobb försämrats är ett skift av kurvan högerut, se diagram 7. Det kan vara ett tecken på att en ökad andel av de arbetslösa saknar den kompetens som krävs för att fylla de lediga platser som finns. Enligt en studie av OECD har *Beveridgekurvan* pekats i denna riktning i många länder sedan mitten av 2010. Det är möjligt att det kan förklaras av att de lediga platserna vänder upp snabbare än arbetslösheten börjar minska, men det är också möjligt att arbetslösheten kommer att ligga kvar på en högre nivå i många länder under

²⁸ Se Konjunkturinstitutets barometer, april 2015.

²⁹ Enligt SCB, nationalräkenskaperna, 27 februari 2015.

en längre tid och i förhållande till nivån på de lediga platserna jämfört med tidigare. I så fall har den så kallade strukturella arbetslösheten stigit.³⁰

Diagram 7: Sveriges Beveridgekurva, lediga platser samt arbetslöshet som andel av arbetskraften i åldrarna 16-64 år, säsongrensat

Källa: Arbetsförmedlingen, SCB, Macrobond.

De ökade matchningsproblemen i Sverige har sannolikt bidragit till att tjänsteföretag i högre grad outsourcat verksamhet till utlandet och ökat sin import av tjänster som insats i sin produktion i Sverige. Almega har tagit fram statistik och analyser som beskriver denna utveckling i flera tidigare rapporter³¹. I november 2014 publicerade Almega ännu en rapport som belyser denna utveckling närmare.³²

³⁰ Se fördjupningsavsnitt i Almeegas konjunkturrapport från april 2013, som kan hämtas från www.almega.se.

³¹ Se exempelvis Almeegas konjunkturrapport från april respektive oktober 2013.

³² Se ”Företagstjänster – allt viktigare för Sveriges produktion och konkurrenskraft”, Almega, november 2014.

Ett typexempel på en bransch som upplever ökade matchningsproblem är teknikkonsulter och arkitekter, som under de senaste åren planerat för att öka antalet anställda men inte lyckats i den grad man förväntat. Under 2014 växte denna diskrepans mellan förväntad ökning av antalet anställda och det faktiska utfallet ännu mer än tidigare, enligt KI-barometern.³³ Senast i april i år angav 55 procent av teknikkonsulterna att de har brist på personal, enligt KI-barometern. Bland arkitekter är andelen ännu högre, där 73 procent av företagen nu har personalbrist.

Antalet anställda inom teknikkonsulter och arkitekter började till och med minska under andra och tredje kvartalet förra året, och sett över hela året var antalet anställda därmed nära oförändrat jämfört med 2013.³⁴ Trenden för tillväxttakten i antal anställda har varit nedåtgående för denna bransch sedan 2012, trots att det framför allt är denna bransch som rapporterat brist på personal.

Teknikkonsulter och arkitekter är i högsta grad en kunskapsintensiv bransch, som söker en mängd högkvalificerad arbetskraft för att producera sina tjänster. Att en sådan bransch rapporterar personalbrist i ett läge då efterfrågan ökar innebär ett allvarligt hinder för branschen att öka sin produktionstillväxt.

³³ Konjunkturinstitutets Konjunkturbarometer.

³⁴ Enligt SCB:s Kortperiodiska sysselsättningsstatistik (KS), 18 februari 2015.

3.3 Ökad tillgång på kompetens skulle höja produktiviteten snabbare

En fortsatt hygglig tillväxt i den privata tjänstesektorn i år och nästa år, i kombination med en inbromsning i ökningstakten för sysselsättningen, beräknas få produktiviteten att stiga något jämfört med förra årets mycket svaga ökning på 0,6 procent för tjänsteproducenterna, se tabell 7.

Tabell 7: Produktivitetstillväxten³⁵ i svensk ekonomi, procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Prognos: 2015	Prognos: 2016
Produktivitetstillväxt totalt	-2,6	3,6	0,8	-0,6	0,9	0,4	1,0	1,0
Näringslivet	-4,1	4,6	1,4	-0,3	1,6	0,7	1,5	1,7
Varuproducenter	-7,9	13,1	0,2	-3,0	1,3	0,9	2,1	2,1
Gruv- och tillverkningsindustrin	-8,8	20,9	3,0	-3,4	2,4	0,1	1,8	3,1
Byggindustrin	-7,7	2,4	-4,4	-7,8	-1,6	9,0	5,0	1,4
Tjänsteproducenter i näringslivet	-1,7	-0,2	2,1	1,4	1,8	0,6	1,3	1,5
Parti- och detaljhandel	-2,1	3,5	0,9	2,8	0,9	1,6		
Transport och magasinering	-5,0	-0,8	6,0	5,6	3,9	-1,3		
Hotell och restaurang	-7,3	-5,0	1,8	-1,1	0,0	0,1		
Information och kommunikation	3,0	5,9	3,3	2,7	0,9	3,4		
Kreditinstitut och försäkringsbolag	5,8	0,6	8,1	1,2	3,9	1,3		
Företagstjänster	-0,9	2,1	1,9	0,9	3,7	2,5		
Utbildning, hälso- och sjukvård m.m.	0,8	-0,1	-3,4	-4,8	3,6	-1,9		

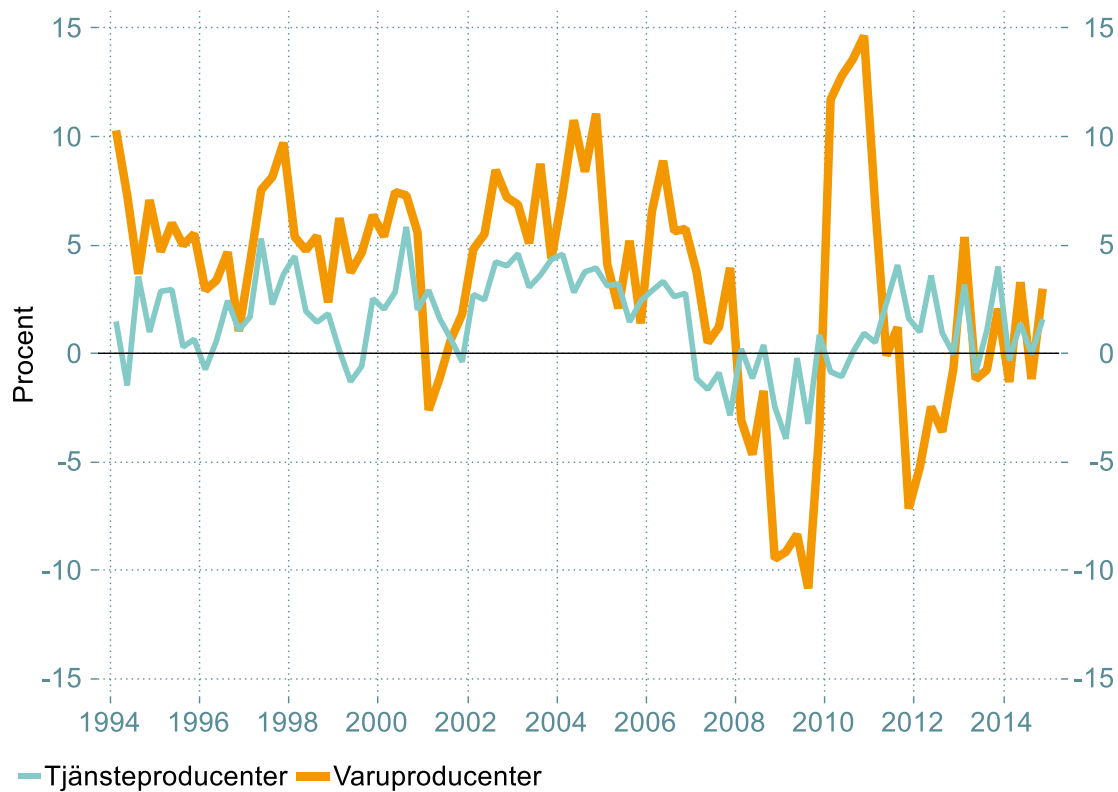
Källa: SCB (nationalräkenskaperna) samt prognoser från Almega.

I ett historiskt perspektiv kommer tillväxten för produktiviteten ändå vara svag. Under perioden 1994-2006 låg dess årliga tillväxttakt för den privata tjänstesektorn på 2,3 procent i genomsnitt. För varuproducenterna var motsvarande årliga tillväxttakt hela 5,4 procent, och för näringslivet totalt 3,6 procent per år. Däremot steg produktiviteten knappt alls i genomsnitt under perioden 2007-2014, varken i den varuproducerande eller tjänsteproducerande sektorn i näringslivet, se diagram 8. Men sedan 2011 har en viss förbättring skett inom den privata tjänstesektorn, då produktivitetstillväxten steg med i genomsnitt 1,5 procent per år. Däremot steg den inte alls för varuproducenterna, med en produktivitetstillväxt på -0,1 procent i genomsnitt per år 2011-2014.

För att åter närma sig den tidigare takten på över 3 procent per år för näringslivet totalt behöver efterfrågan, främst från omvärlden på svensk export, ta bättre fart, samtidigt som Sveriges internationella konkurrenskraft behöver stärkas. Därför bör investeringar i tjänsteinnovationer, ny teknik med mera ta fart, se avsnitt 3.1 om investeringarnas utveckling.

³⁵ Produktivitetstillväxten mäts här som förändringen av förädlingsvärdet i fasta priser dividerad med förändringen av antalet arbetade timmar. Utvecklingen för förädlingsvärdet och arbetade timmar är kalenderkorrigerade.

Diagram 8: Produktivitetstillväxten i varu- samt tjänsteproducerande sektorn inom näringslivet, årstakt

Källa: SCB (nationalräkenskaperna).

Dessutom behöver åtgärder som skulle förbättra matchningen på arbetsmarknaden väsentligt sättas in, för att inte flaskhalsar i produktionen, i synnerhet för de kunskapsintensiva företagen, ska motverka deras möjligheter att öka produktionen och möta en stigande efterfrågan.

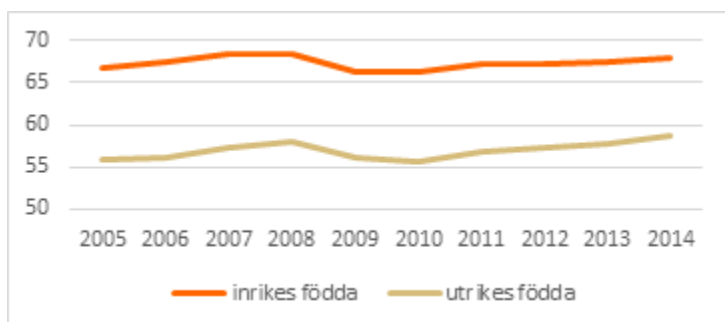
Fördjupning: Invandring och produktivitet

En av de största strukturella förändringarna på arbetsmarknaden är att invandringen till Sverige ökar. Andelen inrikes födda minskade från 87 till 80 procent åren 1997 till 2013. Andelen utomeuropeiskt födda fördubblades under samma tidsperiod, från 6,7 till 13,4 procent, enligt SCB.

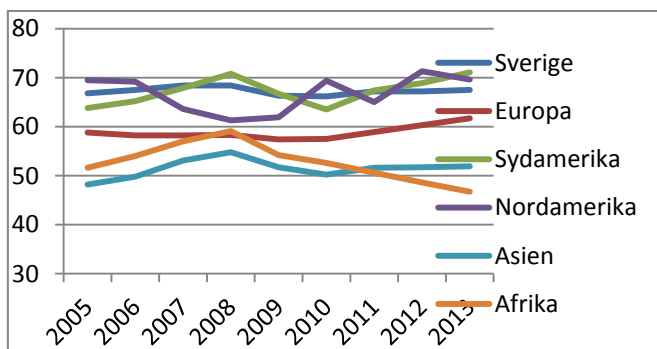
Under 2014 var invandringen till Sverige den högsta någonsin. På grund av långvariga konflikter i omvärlden förväntas invandringen kvarstå på höga nivåer även under de närmsta åren.

I samhällsdebatten analyseras vanligen hur utlandsfödda integreras på arbetsmarknaden. I befolkningen 15 – 74 år har sysselsättningen bland utlandsfödda aldrig varit högre, även om gapet till inrikes födda fortfarande kvarstår. Sysselsättningen varierar också kraftigt mellan olika grupper av utlandsfödda. Exempelvis är sysselsättningen högre bland sydamerikanskt födda än inrikes födda. Asien- och afrikafödda har lägst och fallande sysselsättning.

Figur 1 – Sysselsättning efter födelseland, procent av befolkningen, AKU

Figur 2 – Sysselsättning efter födelseregion 15 – 74 år

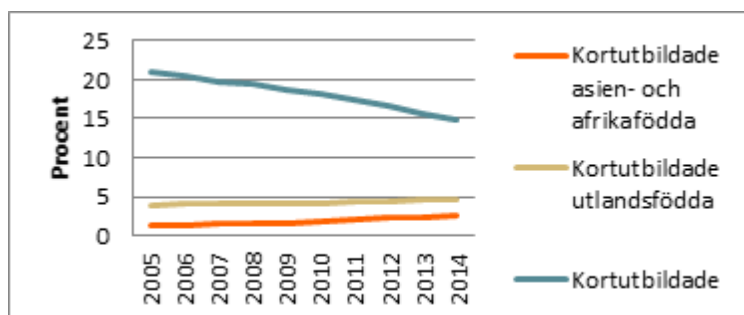

Källa: AKU/Tilläggsstabeller

Skillnaderna i sysselsättning efter födelseregion hänger samman med skillnader i utbildningsnivå. Spridningen av kunskaper är mycket stor. I Arbetsförmedlingens insatser för nyanlända har hälften högst förgymnasial utbildning och en fjärdedel har en högskoleutbildning. Detta får även implikationer för såväl arbetsmarknadsintegration samt förväntad produktivitet.

Som figur 3 nedan visar sker en förändring på arbetsmarknaden. Å ena sidan minskar andelen kortutbildade i befolkningen, mycket på grund av att äldre generationer går i pension. Å andra sidan ökar andelen kortutbildade utlandsfödda. Kortutbildade utlandsfödda har samtidigt lägre förväntad produktivitet än inrikes födda kortutbildade, eftersom de utöver formella kunskaper också saknar språklig och kulturell kompetens³⁶. Totalt finns 227 000 arbetslösa med högst förgymnasial utbildning i befolkningen.

Figur 3 – Andel kortutbildade i befolkningen

Källa: SCB/AKU

Förekomsten av en stark spridning i produktivitet bland utlandsfödda påverkar därför produktiviteteten på två sätt. Å ena sidan kan högskoleutbildade, nyanländas kompetens fylla luckor i efterfrågan av högutbildad arbetskraft, och därmed bidra positivt till ökad produktivitet. Det gäller framför allt i branscher med sådana rekryteringsbehov att tjänsterna inte tillsätts utan personer med efterfrågad kompetens.

Å andra sidan ökar behoven av kompetenshöjande insatser för att öka anställningsbarheten hos dem som idag har låga förkunskaper. Även i yrken med lägre förkunskapskrav krävs förmåga att hantera exempelvis kemikalier, maskinell utrustning eller att ha goda omsorgskunskaper. Språk och matematikkunskaper är en grundläggande förutsättning, såväl som kortare yrkesutbildningar.

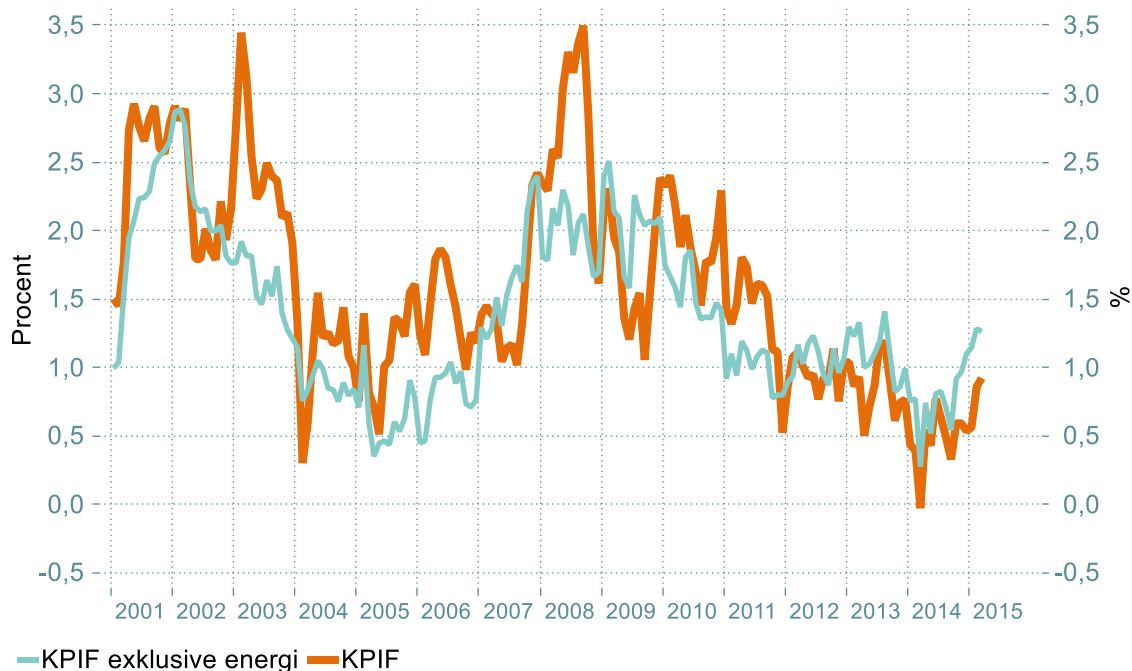
³⁶ Med ”kulturell kompetens” menas s.k. Sverigespecifika kunskaper.

3.4 Underliggande inflation på uppgång

Inflationstakten, det vill säga 12-månaderstakten för konsumentprisindex (KPI), har varit låg de senaste åren. KPI har legat i snitt på 0,2 procent per år under 2012-2014. Under förra året hade Sverige deflation, det vill säga sjunkande priser under nio av årets tolv månader. Som mest sjönk priserna i december, med 0,3 procent. 2015 inleddes också med deflation i januari. Inflationstakten var i mars 0,2 procent, vilket är en uppgång från februari då den låg på 0,1 procent.

Även den underliggande inflationen KPIF (KPI med fast ränta) har varit låg, och legat runt 1 procent per år 2012-2013. Under förra året var den ännu lägre, i genomsnitt 0,5 procent. Den underliggande inflationen ser emellertid ut att ha vänt uppåt redan under 2014. Räknar man bort effekten av både förändringar i räntor och energikostnader (KPIF exklusive energi) ser man att inflationstakten verkar ha bottnat i mars förra året och att utvecklingen sedan dess varit gradvis uppåtgående, se diagram 9. Detta tyder på en bred, om än svag, vändning av den underliggande inflationen. Under perioden 2000-2013 låg KPIF exklusive energi på i genomsnitt på 1,4 procent, att jämföra med 0,7 procent under 2014. I mars i år hade takten stigit till 1,3 procent.

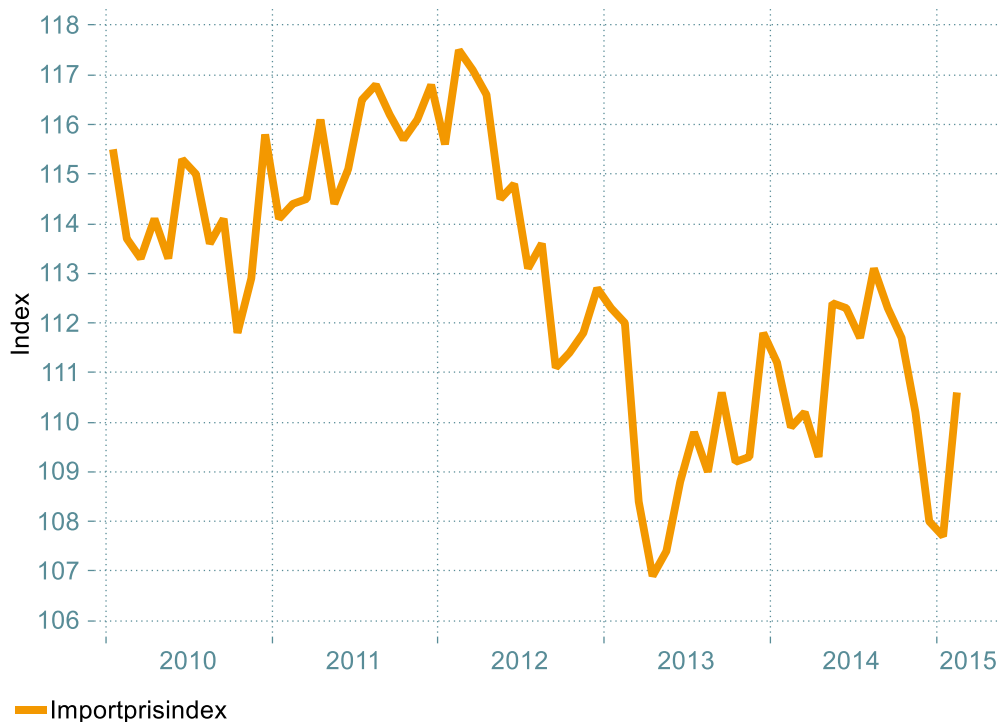
Diagram 9: Sveriges underliggande inflation, KPIF samt KPIF exklusive energi

Källa: SCB, Macrobond.

Den låga inflationen beror bland annat på en svag konjunkturutveckling i omvärlden, vilket håller nere världsmarknadspriserna, vilket i sin tur innebär låga importpriser för Sverige, se diagram 10.

Diagram 10: Importprisindex 2010- feb 2015

Källa: Almega, SCB.

Ännu en förklaring till den svaga prisutvecklingen är att andelen importerade insatsvaror och tjänster har ökat. Det innebär ett ökat konkurrenstryck för inhemska leverantörer av insatsvaror och tjänster, vilket pressar priserna på deras produkter. Det vill säga, importprisutvecklingen har fått ett allt större genomslag på prisutvecklingen i Sverige³⁷. Även det faktum att svenska kronan varit relativt stark under en längre tid har bidragit till att trycka ner importpriserna, särskilt under åren 2012-2013 och även mot slutet av förra året, se diagram 10. Det svaga efterfrågeläget i Sverige samt en allt hårdare konkurrens har även gjort att företagen har svårt att föra över prisökningar till konsumenter.³⁸

³⁷ Se bland annat Almeegas rapport "Företagstjänster allt viktigare för Sveriges produktion och konkurrenskraft", november 2014.

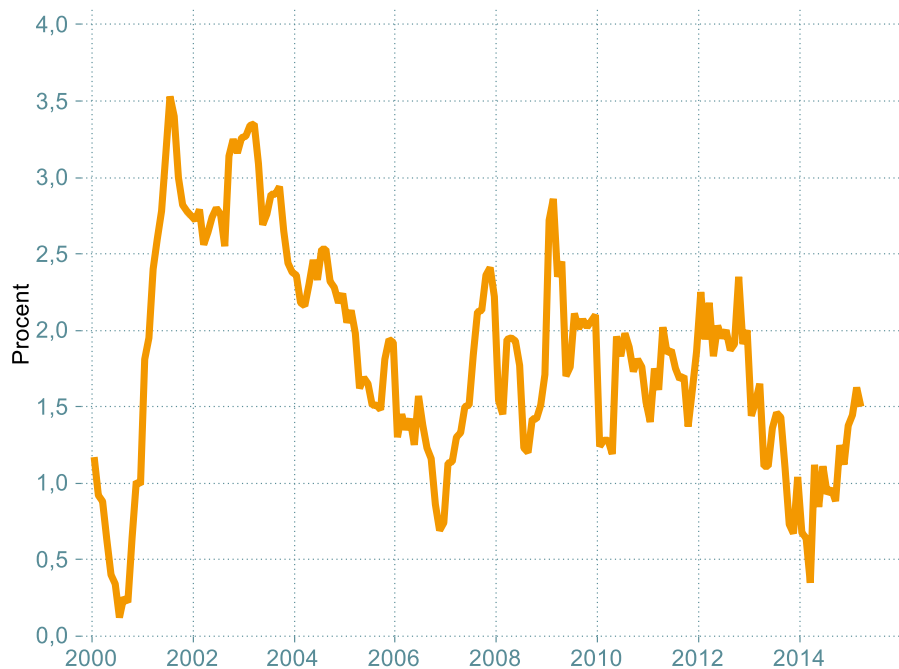
³⁸ Resultat från en enkät om företagens prissättning, Ekonomiskt kommentar Nr 4. 2014. Riksbanken. Svaren samlades in under vår och sommar 2014

Det låga oljepriset påverkar också inflationsutvecklingen. Priset på Brentolja hade i slutet av april fallit med mer än 50 procent från prisnivån i juni 2014, och låg då på cirka 64 USD per fat. I vår prognos utgår vi ifrån att oljepriset i genomsnitt kommer att ligga på 57 USD per fat i år och 64 USD 2016.³⁹ Lägre oljepriser påverkar inflationen både direkt när priset på oljerelaterade produkter faller och indirekt när produktionskostnader för andra produkter sjunker. Enligt Riksbanken bedöms de direkta effekterna till följd av oljeprisfallet dra ned inflationstakten med 0,4 procentenheter 2015.⁴⁰

3.4.1 Tjänstepriserna på väg upp

Tjänstepriserna i KPI ökade i genomsnitt med 2 procent per år under perioden 2000-2012. Från slutet av 2012 började dock ökningen för tjänstepriserna mattas av. Under 2013 var ökningstakten i genomsnitt endast 1,2 procent och under 2014 ökade tjänstepriserna med endast 0,9 procent i genomsnitt. Sedan april förra året har prisökningstakten återigen stigit. Under mars i år ökade tjänstepriserna med 1,5 procent. Det är alltså något starkare än den underliggande inflationen exklusive energi, som ökade med 1,3 procent. De stigande tjänstepriserna har bidragit till att den underliggande inflationen stigit gradvis under snart ett år.

Diagram 11: Tjänstepriserna i KPI, 2000- mars 2015

Källa: Almega, SCB.

³⁹ *Oxford Economics*, april 2015.

⁴⁰ Beräkningen utgår ifrån att terminspriset på olja uttryckt i dollar som årsgenomsnitt faller med 45 procent 2015 jämfört med 2014.

3.4.2 Inflationstakten under målet även närmaste året

Almega räknar med att inflationstakten hamnar på 0,2 procent i genomsnitt under 2015. Det vill säga en något bättre prisutveckling än 2014 då priserna sjönk med 0,2 procent. Dock fortfarande långt under inflationsmålet på 2 procent. Ett förbättrat efterfrågeläge, svag krona (vilket ökar importpriserna) samt ökade enhetsarbetskostnader väntas bidra till prisökningarna. Ökad produktivitet under 2015 väntas dock göra ökningstakten av enhetsarbetskostnaden något lägre 2015 jämfört med året innan, men den väntas fortfarande bidra till prisökningar⁴¹. Jämfört med en samlad korg av andra valutor har den svenska kronan sjunkit i värde med cirka 10 procent sedan början på 2014.⁴²

2016 väntas inflationen få ännu lite mer fart och hamna på 1,1 procent. Regeringens planerade skatthöjning vid årsskiftet på bensin och diesel med vardera 44 och 48 öre, uppskattas enligt KI påverka KPI med 0,13 procentenheter uppåt under 2016.

Hushållens inflationsförväntningar har stigit i början av 2015, och i april steg de till 1,8 procent på 12 månaders sikt, enligt KI-barometern. De stigande inflationsförväntningarna ser ut att ha lugnat Riksbanken, som lämnade reporäntan oförändrad på -0,25 procent vid sitt penningpolitiska möte den 28 april.⁴³ Almega räknar med att Riksbanken kommer att behålla styrräntan på -0,25 ända till slutet av nästa år. Almega räknar emellertid med att inflationen kommer att stiga långsammare än vad Riksbanken räknar med, och att KPIF (KPI med fast ränta) hamnar på 1 procent 2015 och 1,6 procent 2016.

⁴¹ Konjunkturinstitutet, Konjunkturläget, mars 2015

⁴² Enligt KIX-, och TCW-index.

⁴³ Riksbanken april 2015.